

Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging ZON
Jaarverslag 2017

Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging ZON U.A.
Jaarverslag 2017

Inhoud

Jaarverslag 2017

Voorwoord	6
1. Het bestuursverslag	9
1.1 De coöperatie	
1.2 Samenstelling Bestuur, Raad van Commissarissen en Directie	10
1.3 Financieel verslag	12
1.4 Organisatiestructuur	15
1.5 Personeel en organisatie	16
1.6 De Ondernemingsraad	18
2. Jaarrekening	21
2.1 Geconsolideerde balans per 31 december 2017	22
2.2 Geconsolideerde winst-en-verliesrekening over het boekjaar 2017	24
2.3 Geconsolideerd Kasstroomoverzicht over het boekjaar 2017	25
2.4 Geconsolideerd overzicht totaalresultaat over 2017	26
2.5 Toelichting behorende tot de geconsolideerde jaarrekening 2017	27
2.6 Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaatbepaling	28
2.7 Toelichting op de geconsolideerde balans	43
2.8 Toelichting op de geconsolideerde winst- en verliesrekening	54
2.9 Enkelvoudige balans per 31 december 2017	58
2.10 Enkelvoudige winst-en-verliesrekening over het boekjaar 2017	60
2.11 Toelichting behorende tot de enkelvoudige jaarrekening 2017	60
3. Overige gegevens	67
3.1 Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	68
3.2 Statuair bepaling inzake resultaatbestemming	70
3.3 Samenvatting	72

Voorwoord

Voor 2017 geldt dat de door de ZON gerealiseerde productprijzen voor haar telers gemiddeld op hetzelfde niveau lagen als het jaar daarvoor. Dat betekent voor de meeste telers dat zij hun product in de markt konden zetten voor prijzen die niet onder hun kostprijs lagen, met uitschieters naar boven en beneden. Het voorbije jaar was vooral goed voor tomatentelers met belichte teelt maar teleurstellend voor onder andere preitellers en aspergetelers. Het voorbije jaar gold voor paprikatelers als een minder jaar dan 2016, maar veel telers konden niettemin toch zwarte cijfers schrijven.

ZON Holding en haar dochterondernemingen konden 2017 met een bescheiden winst afronden, hetgeen daarmee op niveau van vorig jaar lag en conform verwachting van Directie en Raad van Commissarissen was.

De in de voorgaande jaren versterkte focus op de klokverkoop heeft zich in het voorbije jaar opnieuw bewezen. De verkoop aan de klok van buitenlands product in de wintermaanden heeft de rol van ZON's veilingklok verder versterkt. ZON is verheugd over de goede en constructieve samenwerking met diverse Spaanse coöperaties. De verwachting is dat ook in de komende jaren het belang van buitenlands product aan de ZON veilingklok verder zal toenemen.

Begin 2017 heeft ZON ook gekozen om naast de veilingklok zich verder te gaan toeleggen op het nieuwe telerplatform VanEigenBodem.nl. De ambitie hierbij is om dit te laten uitgroeien tot het belangrijkste marketing- en communicatieplatform voor de bij ZON aangesloten telers en hun producten. Kern hiervan is om het product van de teler op onderscheidende, vernieuwende en verrassende wijze direct af te zetten bij geselecteerde klanten in binnen- en buitenland.

Voor Fresh Park Venlo was 2017 opnieuw een jaar met goede resultaten, zowel financieel als qua bezettingsgraad. De leegstand is gering en ligt onder de landelijke benchmark. In 2018 zullen nieuwe projecten worden gerealiseerd

om aan de alsmaar toenemende vraag van bedrijven te kunnen voldoen.

In 2017 mocht ZON zich voor het eerst een 'Great Workplace' noemen. Het verkrijgen van deze kwalificatie is het resultaat van een grote inspanning van alle ZON medewerkers in het kader van het twee jaar geleden gestarte programma 'Great Place to Work'. Achterliggende gedachte van het programma is dat bedrijven die een Great Workplace zijn, beter presteren dan andere bedrijven.

Tijdens de algemene ledenvergadering van april 2017 heeft het bestuur van de coöperatie het besluit genomen om voornog geen nieuw GMO-programma in te dienen in Den Haag. De overweging hierbij was dat de eisen en mogelijkheden om nieuwe initiatieven goedgekeurd en gefinancierd te krijgen met Brussels geld, sterk zijn beperkt met de invoering van een nieuwe Nationale Strategie door de Staatssecretaris van Landbouw in mei 2016. Daarnaast moet worden geconcludeerd dat de eisen en controle hier met betrekking tot de erkenning van ZON als een GMO-gerechtigde coöperatie ook met meer onzekerheid gepaard zijn gegaan. In 2018 zal opnieuw een afwe-

ging worden gemaakt of ZON alsnog een nieuw programma zal indienen. Het gemis van een GMO-programma met de bijbehorende financiering trekt wel een gat in de begroting van 2018. Dit zal mede worden opgevangen door een bescheiden aanpassing in de sterkte van de organisatie, welke voor de zomer 2018 zijn beslag zal krijgen.

Samenvattend zijn Directie, Bestuur en Raad van Commissarissen de mening toegedaan dat voorbije jaar in het algemeen naar tevredenheid is verlopen. Zowel strategisch, commercieel als ook organisatorisch zijn wederom stappen gezet welke vertrouwen geven voor de toekomst. ZON's ambitie om de favoriete partner te zijn voor de bij de coöperatie aangesloten telers is hierbij ongewijzigd.

Namens Directie, Bestuur en Raad van Commissarissen,

Michiel F. van Ginkel
Algemeen directeur

Sjraar Hoeijmakers
Voorzitter

Hoofdstuk 1

Het bestuursverslag

1.1

De coöperatie

In de Algemene Vergadering van 26 april 2017 werd de heer Wim Gubbels herkozen in het bestuur. Daarnaast werd de heer Sofinus van der Burg in het bestuur gekozen als opvolger van de heer Michiel Penninx, die tussentijds aftrad.

Het bestuur koos op 24 mei de heer Peter van Bree als nieuwe vice-voorzitter, als opvolger van de heer Penninx, die deze functie sinds 3 mei 2007 heeft bekleed. In de Algemene Vergadering op 26 april is zowel de jaarrekening als het voorstel voor de bestemming van het resultaat 2016 door de leden vastgesteld. Van de winst werd € 241k uitgekeerd op basis van Energie-investeringsaftrek en werd een bedrag van € 568k toegevoegd aan de algemene reserve.

De ledenbijeenkomst waarin een toelichting werd gegeven op de jaarstukken werd dit jaar voor het eerst voorafgaand aan de Algemene Ledenvergadering gehouden, dus ook op 26 april.

Ledenaantal

Per 1 januari 2017 had ZON 221 leden. Gedurende 2017 hebben zich 3 nieuwe leden aangemeld en hebben 25 leden hun lidmaatschap beëindigd, waarvan 9 bedrijfsbeëindigers.

Per 1 januari 2018 zijn er 2 nieuwe leden bijgekomen. ZON heeft per 1 januari 2018 201 leden.

G.C. Hoeijmakers

P.J. van Bree

L.L.A.M. Geurts

S.C. van der Burg

W.M.J.A. Gubbels

F.W.A. Fredrix

H.H. van Velzen

A.M.A. Franken en M.F. van Ginkel

1.2
Samenstelling Bestuur, Raad van Commissarissen en Directie

Samenstelling Bestuur ZON Coöperatie per 31 - 12 - 2017

	Zitting vanaf	Periodiek aftredend
G.C. Hoeijmakers (voorzitter, glasgroenteteler)	2013	2018
P.J. van Bree (vice-voorzitter, glasgroenteteler)	2016	2020
L.L.A.M. Geurts (secretaris, vollegrondsgroenteteler)	2015	2019
S.C. van der Burg (glasgroenteteler)	2017	2019
W.M.J.A. Gubbels (glasgroenteteler)	2009	2021

Samenstelling Raad van
Commissarissen ZON Holding B.V.
per 31 - 12 - 2017

G.C. Hoeijmakers (voorzitter)
P.J. van Bree (vice-voorzitter)
L.L.A.M. Geurts (secretaris)
S.C. van der Burg
W.M.J.A. Gubbels
F.W.A. Fredrix (extern)
H.H. van Velzen (extern)

Directie ZON Holding B.V.

M.F. van Ginkel (algemeen directeur)
A.M.A. Franken (financieel directeur)

1.3

Financieel verslag

Het jaar 2017 kan net als voorgaande jaren, worden afgesloten met een positief financieel resultaat. In termen van resultaat na belastingen is met 766 duizend euro een toereikend resultaat geboekt, waarbij de tarievenstructuur naar de leden gelijk is gebleven.

Met dit positieve resultaat én een balansverkortening verbetert ZON opnieuw haar balanspositie. ZON blijft de stabiele haven voor haar leden en biedt de nodige zekerheid in haar verplichtingen naar al haar stakeholders.

De totale som der bedrijfsopbrengsten komt uit op 286 miljoen euro en is 9 miljoen euro lager dan voorgaand jaar. Nog van invloed hierop was de verminderde beschikbaarheid van product vanuit de belichte teelt in het eerste halve jaar als na-ijlend gevolg van de hagel en stormbuien in juni 2016. Pas in de tweede helft van 2017 was sprake van een geheel herstel van het aanbod.

Gemiddeld over het gehele productaanbod is dezelfde productprijs gerealiseerd als vorig jaar.

De organisatie heeft in 2017 ingezet op versterking van de zichtbaarheid van het product van haar telers en eigen

organisatie. Een van de uitingen daarvan was de Asperge winkel (pop-up-store) in Den Bosch. Dit vindt zijn weerslag in de verkoopkosten.

Bezettingsgraad van FPV is nagenoeg 100%. Om ruimte te kunnen bieden aan (her) huisvestingsbehoefte en vooral ook om hier snel op te kunnen inspelen is een start gemaakt met de bouw van een gebouwencomplex waar 6 units beschikbaar komen geschikt voor het huisvesten van een “fresh” operatie. In april 2018 worden de units opgeleverd. Drie units zijn reeds verhuurd. Verder is het onderhoudsprogramma geïntensiveerd. Dit vindt zijn weerslag in de huisvestingskosten.

Compliance 2017

De toelichting op het compliance programma van ZON is in 2017 wederom geactualiseerd en uitgebreid binnen ZON in diverse overleggen besproken, zowel met medewerkers als met leden van de coöperatie ZON. Verder zijn de controles uit het compliance jaarplan uitgevoerd. In 2017 is de steekproefcontrole ook in het Duits uitgevoerd. Er zijn geen bijzonderheden geconstateerd. Bestuur/RvC heeft

de Directie gedéchargeerd voor het in 2017 gehanteerde beleid en de uitvoering daarvan.

Verwachtingen 2018

Het resultaat 2018 zal negatief beïnvloed worden door het nu geheel wegvallen van GMO subsidie opbrengsten. De uitdaging is om kritisch te kijken naar het kosten-niveau van de eigen organisatie, waar de focus ligt op staf en overhead diensten. Er blijft geïnvesteerd worden in het uitbouwen van de strategie en het inzetten van mensen en middelen rondom marketing. Er wordt geen materiële afname van het aantal medewerkers verwacht. Begrote activiteiten en investeringen passen in de bestaande financieringsstructuur. Hier worden voor 2018 geen materiële afwijkingen ten opzichte van vorige periode verwacht.

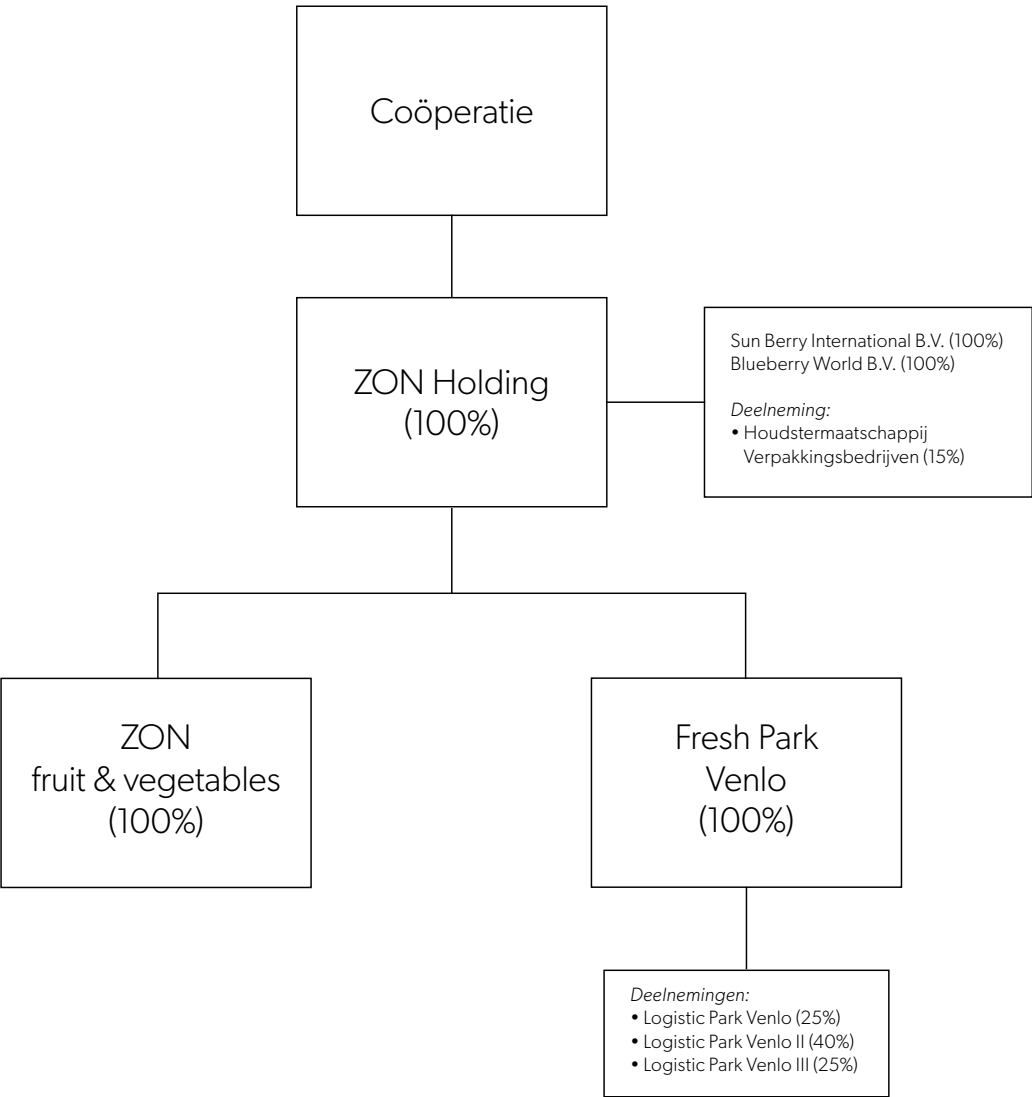
Risicoparaagraaf

Mogelijke vermindering van ledenaantal en uiteindelijk areaal heeft invloed op ZON haar productbeschikbaarheid en zo op haar commerciële mogelijkheden en relevantie. Ook de resultaten van operationele afdelingen staan dan onder druk door afname van te verwerken product. Als antwoord hierop biedt ZON haar

leden een passende strategie. Een consistent en gebalanceerd verkoopprogramma leidt uiteindelijk tot goede resultaten op het gebied van behaalde prijzen voor haar leden. Verder ook een passende invulling van haar rol als afzetorganisatie van haar leden door het realiseren van passende teler klant koppelingen en een goede logistieke en administratieve prestatie. De beheersing van de aanvoer is belangrijk voor het presteren in de markt. Dit wordt bereikt door het in plaats hebben van een systeem van aanvoerprognoses. De opvolging hiervan is nimmer aflatend.

De financiële huishouding van ZON kent geen specifieke risico's afgezien van normale bedrijfsrisico's in de operatie en in het bijzonder het kredietrisico. Dit laatste mitigeert ZON door het in plaats hebben van een kredietrisico verzekering. Zie verder de jaarrekening voor toelichting van financiële instrumenten.

1.4
Organisatiestructuur 2017

1.5

Personeel en organisatie

In 2015 is ZON gestart met het meten van de medewerkerstevredenheid middels de methode van onderzoeksbureau Great Place to Work®. Dit jaarlijks terugkerende onderzoek meet de tevredenheid van medewerkers als het gaat om hun relatie ten opzichte van het management, hun werk en collega's. Er zijn vijf dimensies: geloofwaardigheid, respect, eerlijkheid (samengevat in vertrouwen), trots en kameraadschap.

De algemene tevredenheid is in 2017 verder gestegen naar 77%. Naast de score op tevredenheid wordt ook de vraag gesteld in hoeverre medewerkers gevoelsmatig ZON een Great Workplace vinden. Hiervan geeft 81% van de medewerkers aan dit te vinden. Genoemde vijf dimensies stijgen allemaal, waarbij de grootste groeier in het afgelopen jaar 'Trots op ZON' is.

Scores	2017	2016	2015
Trust Index Score	77%	71%	58%
Is ZON een Great Workplace?	81%	81%	61%
Respons	68%	86%	71%

Dimensies	2017	2016	2015
Geloofwaardigheid	74%	68%	53%
Respect	78%	72%	57%
Eerlijkheid	77%	72%	59%
Trots	79%	72%	66%
Kameraadschap	78%	73%	59%

Met de resultaten van het onderzoek wordt evenals voorgaande jaren actief aan de slag gegaan.

Er worden diverse activiteiten georganiseerd op initiatief van medewerkers. Hierbij valt te denken aan kookworkshops, sporttoernooien, een borrel met collega's en personeelsfeest. De opkomst bij deze activiteiten is steeds hoog.

Door middel van het Lean Six Sigma programma zet ZON verder in op organisatieverbetering en –efficiency. Met de Lean Six Sigma methode zijn in het verslagjaar diverse projecten opgestart en afgerond om de organisatie efficiënter te laten werken. Medio 2017 zijn vier collega's praktijk-gecertificeerd, waarbij zij bewezen hebben verbetertrajecten te kunnen leiden en aanzienlijke besparingen in geld of efficiency te realiseren. Dit programma wordt de komende jaren gecontinueerd.

Personeelsgegevens

Aantal medewerkers

Afdeling / BV	2017 (peildatum: 31-12-2017)	2016 (peildatum: 31-12-2016)
Totaal	120 (112,0 fte)	130 (122,1 fte)
ZON f&v / Holding	104 (96,2 fte)	107 (99,6 fte)
ZON Zachtfruit	8 (8,0 fte)	15 (14,6 fte)
Fresh Park Venlo	8 (7,8 fte)	8 (7,9 fte)

* Exclusief inhuur en flexkrachten

* In aantallen medewerkers

1.6

De Ondernemingsraad

In 2017 is de OR geconfronteerd met wisselingen in samenstellingen, onder meer wegens verloop van personeel. Een nieuwe wervingsactie ZON breed die eind 2017 is opgestart heeft resultaat opgeleverd, maar is nog niet geëffectueerd betreffende daadwerkelijke toetredingen tot de OR. De OR verwacht in het voorjaar van 2018 weer op volle sterkte te kunnen acteren. In deze wisselende samenstelling in 2017 heeft de OR over de volgende onderwerpen kunnen meedelen en meebeslissen:

Adviesaanvraag inzake de organisatorische herplaatsing van de medewerkers van de afdeling ZON Verpakkingen Venlo (ZVV)

De OR is gevraagd advies te geven over de herplaatsing van de medewerkers van ZVV naar ZON Logistics Centre (ZLC). Na beantwoording van alle vragen, heeft de OR positief geadviseerd.

Adviesaanvraag teamleider ZLC

Als gevolg van het vertrek van de manager ZLC is ingezet op herorganisatie van de aansturing binnen ZLC. Tijdelijk zijn de taken van de manager ZLC ondergebracht bij de manager

ZSV, daartoe was de instelling van een teamleider binnen ZLC qua span of control nodig. De OR heeft na consultering van de achterban daartoe positief geadviseerd.

Adviesaanvraag integratie activiteiten zachtfruit in ZON fruit & vegetables

Na een voortvarende aanpak door de overname van de activiteiten van Sun Berry International B.V. (afzetorganisatie) en Blueberry World B.V. (verpakkingsstation) in 2010 heeft ZON uiteindelijk niet het beoogde doel bereikt om de rol van dé afzetorganisatie in de regio in te vullen. Uiteindelijk neemt het aantal aangesloten telers af en zo ook de hoeveelheid product en omzet. Naast op de afzet had dit ook invloed op het volume te verpakken product. Ook de mogelijkheden om volume van derden binnen te halen waren te beperkt. De adviesaanvraag is gericht op het volledig integreren van de activiteiten van de zachtfruit operatie binnen ZON fruit & vegetables. De OR heeft positief geadviseerd op dit voornemen.

Instemmingsaanvraag bedrijfsfitness

ZON wil een regeling bedrijfsfitness aanbieden aan haar medewerkers. De

OR oordeelt dat dit een lovenswaardig initiatief is, maatregelen ter bevordering van de gezondheid van de ZON medewerkers worden ten zeerste aangemoedigd.

Instemmingsaanvraag tijdelijk stopzetten vergoedingen langdurige afwezigheid

ZON kent verschillende regelingen of vergoedingen die medewerkers ontvangen. Die regelingen blijven doorlopen in geval van langdurige afwezigheid, terwijl ze wel zijn gelieerd aan beschikbaarheid van deze medewerkers. Er wordt zo aansluiting gezocht bij de definitie van de Belastingdienst als het gaat om langere afwezigheid en het moment van herleven van de vergoeding. Voor BHV- en reiskosten werd het al toegepast, het voorstel luidde om dit ook voor bereikbaarheids- en storingsdiensten toe te passen. De OR kon zich vinden in het beschrevene en heeft hiermee ingestemd.

Naast instemmings- en adviesaanvragen neemt de OR ook zijn verantwoordelijkheid om ongevraagd zaken bij de bestuurder aan te kaarten mochten daar moverende redenen voor zijn. In

2017 is daartoe een aantal keer initiatief genomen, denk daarbij onder meer aan procedures rondom vacatures en aandachtspunten in het kader van Great Place to Work. Verder heeft de OR ook een training gevolgd en een prettig gesprek gehad met een potentiële kandidaat voor de functie van extern commissaris voor de RvC. Daarnaast zijn reguliere gesprekken met de voorzitter van de RvC opgestart om ook op die manier contact te hebben en te houden met het bestuursorgaan van de coöperatie.

Hoofdstuk 2

Jaarrekening

2.1

Geconsolideerde balans per 31 december 2017

(voor resultaatbestemming, in duizenden euro's)

Activa

		2017	2016
Vaste activa			
Materiële vaste activa	(1)		
Bedrijfsgebouwen en terreinen		9.693	9.524
Vastgoedbeleggingen		30.921	34.170
Machines en installaties		5.104	7.609
Andere vaste bedrijfsmiddelen		264	209
Investerings in uitvoering		1.557	202
		47.539	51.714
Financiële vaste activa	(2)	5.028	4.156
Vlottende activa			
Vorraden	(3)	1.640	1.830
Vorderingen	(4)		
Debiteuren		11.745	12.223
Vorderingen op deelnemingen		826	255
GMO-subsidies		441	2.416
Overige vorderingen		4.163	4.033
		17.175	18.927
Liquide middelen	(5)	3.325	7.437
Totaal activa		74.707	84.064

Passiva

		2017	2016
Groepsvermogen	(6)	45.598	45.073
Voorzieningen	(7)	1.870	2.476
Langlopende schulden	(8)	6.980	10.690
Kortlopende schulden	(9)		
Kredietinstellingen		-	3.320
Crediteuren		9.452	10.204
Belastingen, premies sociale verzekeringen en schulden ter zake van pensioenen		354	384
Overige kortlopende schulden		10.453	11.917
		20.259	25.825
Totaal passiva		74.707	84.064

2.2

Geconsolideerde winst- en-verlies-rekening over het boekjaar 2017

(in duizenden euro's)

		2017	2016
Som der bedrijfsopbrengsten	(10)		
Netto-omzet		278.057	288.285
Overige opbrengsten		7.709	6.922
		285.766	295.207
Som der bedrijfslasten			
Kosten van grond- en hulpstoffen		(256.251)	(264.235)
Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten	(11)	(16.686)	(15.660)
Lonen en salarissen	(12)	(6.981)	(7.029)
Sociale lasten en pensioenlasten	(13)	(1.603)	(1.676)
Afschrijvingen op immateriële en materiële vaste activa		(6.263)	(8.055)
Overige waardeveranderingen van immateriële en materiële vaste activa		1.064	193
Overige bedrijfskosten	(14)	(25)	192
		(286.745)	(296.270)
Bedrijfsresultaat		(979)	(1.063)
Rentebaten en soortgelijke opbrengsten		220	289
Rentelasten en soortgelijke kosten		(120)	(286)
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening vóór belastingen		(879)	(1.060)
Belastingen resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	(15)	733	758
Aandeel in resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen	(16)	912	1.111
Resultaat na belastingen		766	809

2.3

Geconsolideerd kasstroom-overzicht over het boekjaar 2017

(in duizenden euro's)

		2017	2016
Kasstroom uit operationele activiteiten			
Bedrijfsresultaat		(979)	(1.063)
Aanpassingen voor:			
Afschrijvingen	(1)	6.263	8.055
Overige waardeveranderingen	(1)	(1.064)	(241)
Boekresultaten afstoting vaste activa	(1)	(611)	-
Mutatie voorzieningen	(7)	(426)	(592)
Mutatie werkkapitaal		(1.766)	761
Bruto kasstroom uit operationele activiteiten		2.396	7.983
Ontvangen interest		220	289
Ontvangen dividend		808	1.124
Betaalde interest		(115)	(282)
Betaalde winstbelasting		(490)	(494)
		423	637
		1.840	7.557
Kasstroom uit investeringsactiviteiten			
Investerings in materiële vaste activa	(1)	(2.364)	(4.028)
Desinvesteringen in materiële vaste activa		2.041	99
		(323)	(3.929)
Kasstroom uit financieringsactiviteiten			
Aflossing langlopende schulden	(8+9)	(5.581)	(1.558)
Opname langlopende schulden	(8)	(48)	4.937
		(5.629)	3.379
Toename liquide middelen		(4.112)	7.007

2.4

Geconsolideerd overzicht totaalresultaat over 2017

(in duizenden euro's)

	2017	2016
Geconsolideerd nettoresultaat na belastingen toekomend aan de rechtspersoon	766	809
Rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen van de rechtspersoon	0	0
Totaalresultaat van de rechtspersoon	766	809

2.5

Toelichting behorende tot de geconsolideerde jaarrekening 2017

Algemeen	Toegepaste standaarden
Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging Zuidoost-Nederland U.A., gevestigd te Venlo, Venrayseweg 104, is een Coöperatie met uitgesloten aansprakelijkheid (U.A) en is ingeschreven in het handelsregister onder nummer 12000643. De belangrijkste activiteiten zijn het behartigen van de belangen van haar leden ten aanzien van het in de handel brengen van groenten en fruit, zowel door bevordering van concentratie van het aanbod van de producten en van de regulering van de producentenprijzen daarvoor als anderszins.	Telersvereniging ZON heeft zowel de enkelvoudige jaarrekening als de geconsolideerde jaarrekening opgesteld volgens de wettelijke bepalingen van Titel 9 Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek. De grondslagen die worden toegepast voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gebaseerd op historische kosten, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen.
Verslaggevingsperiode en continuïteit	Toepassing van artikel 402 Boek 2 BW De financiële gegevens van de onderneming zijn in de geconsolideerde jaarrekening verwerkt. Derhalve vermeldt de enkelvoudige winst-en-verliesrekening conform artikel 402 Boek 2 BW slechts het aandeel in het resultaat van vennootschappen waarin wordt deelgenomen na belastingen en het overige resultaat na belastingen.

Grondslagen voor waardering van activa en passiva en resultaatbepaling

Algemeen
De cijfers over 2016 zijn op de onderdelen kosten van grond- en hulpstoffen en kosten uitbesteed werk en andere externe kosten cijfers geherrubriceerd teneinde vergelijkbaarheid met 2017 mogelijk te maken.

Activa en passiva worden tegen nominale waarde opgenomen, tenzij anders vermeld in de verdere grondslagen.

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar de onderneming zullen toevloeien en het actief een kostprijs of een waarde heeft waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Activa die hier niet aan voldoen worden niet in de balans verwerkt, maar worden aangemerkt als niet in de balans opgenomen activa.
Een verplichting wordt in de balans verwerkt wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen en de omvang van het

bedrag waartegen de afwikkeling zal plaatsvinden op betrouwbare wijze kan worden vastgesteld. Onder verplichtingen worden mede voorzieningen begrepen. Verplichtingen die hier niet aan voldoen worden niet in de balans opgenomen, maar worden verantwoord als niet in de balans opgenomen verplichtingen.
Een in de balans opgenomen actief of verplichting blijft op de balans als een transactie (met betrekking tot het actief of de verplichting) niet leidt tot een belangrijke verandering in de economische realiteit met betrekking tot het actief of de verplichting. Dergelijke transacties geven evenmin aanleiding tot het verantwoorden van resultaten. Bij de beoordeling of er sprake is van een belangrijke verandering in de economische realiteit wordt uitgegaan van de economische voordelen en risico's die zich naar waarschijnlijkheid in de praktijk zullen voordoen, en niet op voordelen en risico's waarvan redelijkerwijze niet te verwachten is dat zij zich voordoen.
Een actief of verplichting wordt niet langer in de balans opgenomen indien een transactie ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle

rechten op economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot het actief of de verplichting aan een derde zijn overgedragen. De resultaten van de transactie worden in dat geval direct in de winst-en-verliesrekening opgenomen, rekening houdend met eventuele voorzieningen die dienen te worden getroffen in samenhang met de transactie. Verder wordt een actief of een verplichting niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip dat niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en/of betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Indien de weergave van de economische realiteit ertoe leidt dat het opnemen van activa waarvan de rechtspersoon niet het juridische eigendom bezit, wordt dit feit vermeld.
Baten worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden

vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. De opbrengsten en kosten worden toegerekend aan de periode waarop zij betrekking hebben. Opbrengsten worden verantwoord indien alle belangrijke risico's met betrekking tot de handelsgoederen zijn overgedragen aan de koper.

De jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, wat tevens de functionele valuta is van de onderneming. Alle financiële informatie in euro's is afgerond op het dichtstbijzijnde duizendtal.

Gebruik van schattingen
De opstelling van de jaarrekening vereist dat het management oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De daadwerkelijke uitkomst

sten kunnen afwijken van deze schattingen. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft. De volgende waarderingsgrondslagen zijn naar de mening van het management het meest kritisch voor het weergeven van de financiële positie en vereisen schattingen en veronderstellingen:

- Materiële vaste activa
- Voorzieningen (claims en debiteuren)

Grondslagen voor consolidatie

Consolidatiekring
De geconsolideerde jaarrekening omvat de financiële gegevens van de onderneming en haar groepsmaatschappijen in de groep en andere rechtspersonen waarover overheersende zeggenschap kan worden uitgeoefend dan wel waarover de centrale leiding bestaat. Groepsmaatschappijen zijn deelnemingen waarin de onderneming een meerderheidsbelang heeft, of waarop op een andere wijze

een beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Bij de bepaling of beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend, worden financiële instrumenten betrokken die potentiële stemrechten bevatten en zodanig kunnen worden uitgeoefend waardoor ze de onderneming meer of minder invloed verschaffen. Belangen die uitsluitend worden aangehouden om ze te vervreemden worden niet geconsolideerd indien bij verwerving al het voornemen bestaat om het belang af te stoten, de verkoop binnen een jaar waarschijnlijk is. Deze belangen worden opgenomen onder de vlottende activa, onder effecten ('slechts aangehouden om te vervreemden').
Nieuw verworven deelnemingen worden in de consolidatie betrokken vanaf het tijdstip waarop beleidsbepalende invloed kan worden uitgeoefend. Afgestoten deelnemingen worden in de consolidatie betrokken tot het tijdstip van beëindiging van deze invloed. Voor een overzicht van de geconsolideerde groepsmaatschappijen wordt verwezen naar de financiële vaste activa zoals toegelicht in de enkelvoudige jaarrekening.

Consolidatiemethode

De posten in de geconsolideerde jaarrekening worden opgesteld volgens uniforme grondslagen van waardering en resultaatbepaling van de groep. In de geconsolideerde jaarrekening zijn de onderlinge aandelenverhoudingen, schulden, vorderingen en transacties geëlimineerd. Tevens zijn de resultaten op onderlinge transacties tussen groepsmaatschappijen geëlimineerd voor zover de resultaten niet door transacties met derden buiten de groep zijn gerealiseerd en er geen sprake is van een bijzondere waardevermindering. De groepsmaatschappijen zijn integraal geconsolideerd.

Financiële instrumenten
Financiële instrumenten omvatten investeringen in handels- en overige vorderingen, geldmid-
delen, leningen en overige financie-
ringsverplichtingen, handelsschul-
den en overige te betalen posten. In de jaarrekening zijn de volgende categorieën financiële instru-
menten opgenomen: verstrekte
leningen en overige vorderingen,
langlopende en kortlopende schul-
den en overige financiële verplich-
tingen. Een financieel instrument

wordt niet langer in de balans
opgenomen indien een transactie
ertoe leidt dat alle of nagenoeg alle
rechten op economische voordelen
en alle of nagenoeg alle risico's
met betrekking tot de positie aan
een derde zijn overgedragen. Fi-
nanciële instrumenten worden bij
de eerste opname verwerkt tegen
reële waarde, waarbij (dis)agio en
de direct toerekenbare transac-
tiekosten in de eerste opname
worden meegenomen. Indien
echter financiële instrumenten
bij de vervolgwaardering worden
gewaardeerd tegen reële waarde
met verwerking van waardeveran-
deringen in de winst-en-verliesre-
kening, worden direct toereken-
bare transactiekosten bij de eerste
waardering direct verwerkt in de
winst-en-verliesrekening. Na de
eerste opname worden financiële
instrumenten op de hierna be-
schreven manier gewaardeerd.

Verstrekte leningen in overige
vorderingen
Verstrekte leningen en overige
vorderingen worden na eerste
opname gewaardeerd tegen
geamortiseerde kostprijs op basis
van de effectieve rentemethode,
verminderd met bijzondere waar-

deverminderingen. De effectieve
rente en eventuele bijzondere
waardeverminderingsverliezen
worden direct in de winst-en-ver-
liesrekening verwerkt. Aan- en
verkopen van financiële activa
die tot de categorie verstrekte
leningen en overige vorderingen
behoren, worden verantwoord op
de transactiedatum.

Langlopende en kortlopende schulden
en overige financiële verplichtingen
Langlopende en kortlopende
schulden en overige financiële
verplichtingen worden na eerste
opname gewaardeerd tegen
geamortiseerde kostprijs op basis
van de effectieve rentemethode.
De effectieve rente wordt direct
in de winst-en-verliesrekening
verwerkt. De aflossingsverplich-
tingen voor het komend jaar van
de langlopende schulden worden
opgenomen onder kortlopende
schulden.

Bijzondere waardeverminderingen
financiële activa
Een financieel actief dat niet
wordt gewaardeerd tegen (1) reële
waarde met waardewijzigingen in
de winst-en-verliesrekening of (2)
geamortiseerde kostprijs of lagere

marktwaarde, wordt op iedere
verslagdatum beoordeeld om te
bepalen of er objectieve aanwij-
zingen bestaan dat het actief een
bijzondere waardevermindering
heeft ondergaan. Een financieel
actief wordt geacht onderhevig te
zijn aan een bijzondere waarde-
vermindering indien er objectieve
aanwijzingen zijn dat na de eerste
opname van het actief zich een
gebeurtenis heeft voorgedaan die
een negatief effect heeft gehad op
de verwachte toekomstige kas-
stromen van dat actief en waarvan
een betrouwbare schatting kan
worden gemaakt. Objectieve aanwijzingen dat
financiële activa onderhevig zijn
aan een bijzondere waardevermin-
dering omvatten het niet nakomen
van betalingsverplichtingen en
achterstallige betaling door een
debiteur, herstructurering van een
aan de onderneming toekomend
bedrag onder voorwaarden die
de onderneming anders niet zou
hebben overwogen, aanwijn-
gen dat een debiteur of emittent
failliet zal gaan, en het verdwijnen
van een actieve markt voor een
bepaald effect. Aanwijzingen voor
bijzondere waardeverminderingen
van vorderingen en beleggingen

die door de onderneming worden
gewaardeerd tegen geamortiseer-
de kostprijs worden zowel op het
niveau van specifieke activa als
op collectief niveau in aanmer-
king genomen. Van afzonder-
lijk belangrijke vorderingen en
beleggingen wordt beoordeeld of
deze individueel onderhevig zijn
aan bijzondere waardeverminde-
ring. Van afzonderlijk belangrijke
vorderingen en beleggingen die
niet individueel onderhevig zijn
gebleken aan bijzondere waarde-
vermindering en van afzonder-
lijk niet belangrijke vorderingen
wordt collectief beoordeeld of deze
onderhevig zijn aan bijzondere
waardevermindering, dit door
samenvoeging van vorderingen
en beleggingen met vergelijkbare
risicokenmerken. Bij de beoordeling van de col-
lectieve waardevermindering
gebruikt de onderneming histo-
rische trends met betrekking tot
de waarschijnlijkheid van het niet
nakomen van betalingsverplich-
tingen, het tijdsbestek waarbin-
nen incassering plaatsvindt en de
hoogte van gemaakte verliezen.
De uitkomsten worden bijgesteld
als de ondernemingsleiding van
oordeel is dat de huidige economi-

sche en kredietomstandigheden
zodanig zijn dat het waarschijnlijk
is dat de daadwerkelijke verliezen
hoger dan wel lager zullen zijn dan
historische trends suggereren.

Bijzondere waardevermindering-
verliezen met betrekking tot een
tegen geamortiseerde kostprijs ge-
waardeerd financieel actief wordt
berekend als het verschil tussen
de boekwaarde en de contante
waarde van de verwachte toekom-
stige kasstromen, gediscoteerd
tegen de oorspronkelijke effectieve
rente van het actief.

Verliezen worden opgenomen
in de winst-en-verliesrekening.
Rente op het aan een bijzondere
waardevermindering onderhevige
actief blijft verantwoord worden
via oprenting van het actief met
de oorspronkelijke effectieve rente
van het actief. Als in een latere
periode de waarde van het actief,
onderhevig aan een bijzondere
waardevermindering, stijgt en
het herstel objectief in verband
kan worden gebracht met een
gebeurtenis die plaatsvond na de
opname van het bijzondere waar-
deverminderingsverlies, wordt het
bedrag uit hoofde van het herstel

(tot maximaal de oorspronkelijke kostprijs) opgenomen in de winst-en-verliesrekening.

Saldering van financiële instrumenten

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als de onderneming beschikt over een deugdelijk juridisch instrument om het financiële actief en de financiële verplichting gesaldeerd af te wikkelen en de onderneming het stellige voornemen heeft om het saldo als zodanig netto of simultaan af te wikkelen.

Als sprake is van een overdracht van een financieel actief dat niet voor verwijdering uit de balans in aanmerking komt, wordt het overgedragen actief en de daarmee samenhangende verplichting niet gesaldeerd.

Materiële vaste activa

Materiële vaste activa worden in de balans verwerkt indien het waarschijnlijk is dat de toekomstige prestatie-eenheden met betrekking tot dat actief zullen toekomen aan de onderneming en de kosten van het actief betrouw-

baar kunnen worden vastgesteld. De bedrijfsgebouwen en -terreinen, machines en installaties, andere vaste bedrijfsmiddelen en materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen hun kostprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De kostprijs van de genoemde activa bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs en overige kosten om de activa op hun plaats en in de staat te krijgen noodzakelijk voor het beoogde gebruik. De kostprijs van de activa die door de onderneming in eigen beheer zijn vervaardigd, bestaat uit de aanschaffingskosten van de gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks kunnen worden toegerekend aan de vervaardiging. Verder omvat de vervaardigingsprijs een redelijk deel van de indirecte kosten en de rente op schulden over het tijdvak dat kan worden toegerekend aan de vervaardiging van de activa.

De afschrijvingen worden berekend als een percentage over de aanschafprijs volgens de

lineaire methode op basis van de economische levensduur. Op bedrijfsterreinen en op materiële vaste bedrijfsactiva in uitvoering en vooruitbetalingen op materiële vaste activa wordt niet afgeschreven. Afschrijving start op het moment dat een actief beschikbaar is voor het beoogde gebruik en wordt beëindigd bij buitengebruikstelling of bij desinvestering.

De volgende afschrijvingspercentages worden hierbij gehanteerd:

- Bedrijfsgebouwen: 0-10
- Machines en installaties: 10-20
- Andere bedrijfsmiddelen: 20

De onderneming bepaalt het af te schrijven bedrag zonder rekening te houden met een restwaarde. Onderhoudsuitgaven worden slechts geactiveerd indien zij de gebruiksduur van het object verlengen. De materiële vaste activa waarvan de vennootschap en haar groepsmaatschappijen, krachtens een financiële leaseovereenkomst de economische eigendom heeft, worden geactiveerd. Buiten gebruik gestelde activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen zijn onroerende zaken die worden aangehouden om huuropbrengsten en/of waardestijgingen te realiseren, en niet voor:

- eigen gebruik;
- gebruik in de productie of de levering van goederen of diensten of voor bestuurlijke doeleinden in het kader van de gewone bedrijfsuitoefening; of
- verkoop als onderdeel van de gewone bedrijfsuitoefening.

De eerste waardering van vastgoedbeleggingen is tegen de verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de koopsom en alle direct toe te rekenen uitgaven zoals juridische advieskosten, overdrachtsbelasting en andere transactiekosten. Als sprake is van een uitgestelde betaling van de koopsom wordt de verkrijgingsprijs gesteld op de contante waarde daarvan. De verkrijgingsprijs van een zelf vervaardigde vastgoedbelegging is het bedrag van de kosten tot en met het moment dat de vervaardiging of ontwikkeling gereed is. De uitgaven na eerste verwerking van een vastgoedbelegging worden geactiveerd als het

waarschijnlijk is dat de uitgaven zullen leiden tot een toename van de verwachte toekomstige economische voordelen. Alle overige uitgaven worden verantwoord als kosten in de winst-en-verliesrekening in de periode dat ze zich voordoen.

Vastgoedbeleggingen worden na eerste waardering gewaardeerd tegen hun kostprijs, verminderd met de cumulatieve afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen.

De uitgaven na eerste verwerking van een vastgoedbelegging worden geactiveerd als het waarschijnlijk is dat de uitgaven zullen leiden tot een toename van de verwachte toekomstige economische voordelen. Alle overige uitgaven worden verantwoord als kosten in de winst-en-verliesrekening in de periode dat ze zich voordoen. Winsten of verliezen bij afstoting of buitengebruikstelling van een vastgoedbelegging worden bepaald als het verschil tussen de netto opbrengst en de boekwaarde van het actief en worden verwerkt in de winst-en-verliesrekening. Eventuele verplichtingen die

de onderneming behoudt na vervreemding van een vastgoedbelegging worden verwerkt zoals toegelicht onder het hoofd voorzieningen.

Financiële vaste activa

Deelnemingen met invloed van betekenis

Deelnemingen waarin invloed van betekenis op het zakelijke en financiële beleid kan worden uitgeoefend, worden gewaardeerd volgens de vermogensmutatiemethode op basis van de nettovermogenswaarde. Bij de vaststelling of er sprake is van een deelneming waarin de onderneming invloed van betekenis uitoefent op het zakelijke en financiële beleid, wordt het geheel van feitelijke omstandigheden en contractuele relaties (waaronder eventuele potentiële stemrechten) in aanmerking genomen. Bij de bepaling van de nettovermogenswaarde worden de waarderingsgrondslagen van de onderneming gehanteerd. Indien de deelnemende rechtspersoon een actief of een passief overdraagt aan een deelneming die volgens op de vermogensmutatiemethode wordt gewaardeerd,

wordt de winst of het verlies voortvloeiend uit deze overdracht naar rato van het relatieve belang dat derden hebben in de deelnemingen verwerkt (proportionele resultaatsbepaling). Een verlies dat voortvloeit uit de overdracht van vlottende activa of een bijzondere waardevermindering van vaste activa wordt wel volledig verwerkt. Resultaten op transacties waarbij overdracht van activa en passiva tussen de onderneming en haar deelnemingen en tussen deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, worden geëlimineerd voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

Deelnemingen met een negatieve nettovermogenswaarde worden op nihil gewaardeerd. Bij deze waardering worden ook langlopende vorderingen op de deelnemingen meegenomen die feitelijk moeten worden gezien als onderdeel van de netto-investering. Dit betreft met name leningen waarvan de afwikkeling in de nabije toekomst niet is gepland en niet waarschijnlijk is. Een aandeel in de winst van de deelneming in latere jaren wordt pas verwerkt als en voor zover

het cumulatieve niet verwerkte aandeel in het verlies is ingelopen. Wanneer de onderneming echter geheel of ten dele garant staat voor de schulden van een deelneming, dan wel de feitelijke verplichting heeft de deelneming (voor haar aandeel) in staat te stellen tot betaling van haar schulden, wordt een voorziening gevormd ter grootte van de verwachte betalingen door de onderneming ten behoeve van de deelneming.

Deelnemingen zonder invloed van betekenis
Deelnemingen waarin geen invloed van betekenis wordt uitgeoefend, worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. Indien sprake is van een stellig voornemen tot afstoting vindt waardering plaats tegen de eventuele lagere verwachte verkoopwaarde. Indien de onderneming een actief of een passief overdraagt aan een deelneming die wordt gewaardeerd op verkrijgingsprijs, wordt de winst of het verlies voortvloeiend uit deze opdracht direct en volledig in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening verwerkt, tenzij de winst op de overdracht in wezen niet is gerealiseerd.

Overige financiële vaste activa
Vorderingen op niet-geconsolideerde deelnemingen worden initieel gewaardeerd tegen de reële waarde, vermeerderd met direct toerekenbare transactiekosten. Vervolgens worden deze vorderingen gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs op basis van de effectieve rentemethode, verminderd met bijzondere waardeverminderingverliezen. De grondslagen voor de overige financiële vaste activa zijn verder opgenomen onder het hoofd Financiële instrumenten. Dividenden worden verantwoord in de periode waarin zij betaalbaar worden gesteld. Dividenden van deelnemingen die worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs, worden verantwoord als opbrengst uit deelnemingen (onder de financiële baten).

Bijzondere waardeverminderingen van vaste activa
Voor materiële en immateriële vaste activa wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er aanwijzingen zijn dat deze activa onderhevig zijn aan bijzondere waardeverminderingen. Als dergelijke indicaties aanwezig zijn,

wordt de realiseerbare waarde van het actief geschat. De realiseerbare waarde is de hoogste van de bedrijfswaarde en de opbrengstwaarde. Als het niet mogelijk is de realiseerbare waarde te schatten voor een individueel actief, wordt de realiseerbare waarde bepaald van de kasstroom genererende eenheid waartoe het actief behoort. Wanneer de boekwaarde van een actief (of een kasstroom genererende eenheid) hoger is dan de realiseerbare waarde, wordt een bijzonder waardeverminderingverlies verantwoord voor het verschil tussen de boekwaarde en de realiseerbare waarde. Indien sprake is van een bijzonder waardeverminderingverlies van een kasstroom genererende eenheid, wordt het verlies allereerst toegerekend aan goodwill die is toegerekend aan de kasstroom genererende eenheid. Een eventueel restant verlies wordt toegerekend aan de andere activa van de eenheid naar rato van hun boekwaarden.

Verder wordt op iedere balansdatum beoordeeld of er enige indicatie is dat een in eerdere jaren verantwoord bijzonder waarde-

verminderingverlies is verminderd. Als een dergelijke indicatie aanwezig is, wordt de realiseerbare waarde van het betreffende actief (of kasstroom genererende eenheid) geschat. Terugneming van een eerder verantwoord bijzonder waardeverminderingverlies vindt alleen plaats als sprake is van een wijziging van de gehanteerde schattingen bij het bepalen van de realiseerbare waarde sinds de verantwoording van het laatste bijzonder waardeverminderingverlies. In dat geval wordt de boekwaarde van het actief (of kasstroom genererende eenheid) opgehoogd tot de geschatte realiseerbare waarde, maar niet hoger dan de boekwaarde die bepaald zou zijn (na afschrijvingen) als in voorgaande jaren geen bijzonder waardeverminderingverlies voor het actief (of kasstroom genererende eenheid) zou zijn verantwoord.

Vervreemding van vaste activa
Voor verkoop beschikbare vaste activa worden gewaardeerd tegen boekwaarde of lagere opbrengstwaarde.

Voorraden
Voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere opbrengstwaarde. De kostprijs bestaat uit de verkrijgings- of vervaardigingsprijs, vermeerderd met overige kosten om de voorraden op hun huidige plaats en in hun huidige staat te brengen. De opbrengstwaarde is gebaseerd op de meest betrouwbare schatting van het bedrag dat de voorraden naar verwachting zullen opbrengen, onder aftrek van nog te maken kosten. Voorraadbestanddelen die niet onderling uitwisselbaar zijn, worden gewaardeerd op basis van individuele specifieke kosten. Goederen die zijn geproduceerd voor een specifiek project, worden gewaardeerd op basis van individuele specifieke kosten. De voorraden grond- en hulpstoffen, gereed product en handelsgoederen worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere opbrengstwaarde. Gereed product wordt gewaardeerd tegen vervaardigingsprijs op basis van gewogen gemiddelde prijzen, omvattende de aanschafkosten van gebruikte grond- en hulpstoffen en de overige kosten die rechtstreeks aan de vervaardiging kunnen worden toegerekend.

Handelsgoederen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs. De verkrijgingsprijs omvat de inkoop-prijs en bijkomende kosten, zoals invoerrechten, transportkosten en andere kosten die direct kunnen worden toegerekend aan de ver-werving van voorraden.

Handelskortingen, rabatten en soortgelijke (te) ontvangen vergoedingen met betrekking tot de inkoop worden in mindering gebracht op de verkrijgingsprijs. Bij de waardering van de voorra-den wordt rekening gehouden met de eventueel op balansdatum op-getreden waardeverminderingen.

Vorderingen

De grondslagen voor de waarde-ring van vorderingen zijn beschre-ven onder het hoofd financiële instrumenten.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaar-deerd tegen nominale waarde. De liquide middelen staan vrij ter beschikking van Telersvereniging ZON.

Eigen vermogen

Financiële instrumenten die op grond van de economische realiteit worden aangemerkt als eigenver-mogensinstrumenten, worden gepresenteerd onder het eigen vermogen.

Voorzieningen

Algemeen

Een voorziening wordt in de balans opgenomen wanneer er sprake is van:

- een in rechte afdwingbare of feitelijke verplichting die het gevolg is van een gebeurtenis in het verleden;
- waarvan een betrouwbare schat-ting kan worden gemaakt; en
- het waarschijnlijk is dat voor afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen nodig is.

Rechten en verplichtingen voort-vloeiend uit eenzelfde overeen-komst worden niet in de balans opgenomen indien en voor zover noch de onderneming noch de tegenpartij heeft gepresteerd. Opname in de balans geschiedt wanneer de nog te ontvangen respectievelijk te leveren prestatie

en tegenprestatie niet (meer) met elkaar in evenwicht zijn en dit voor de onderneming nadelige gevolgen heeft. Indien (een deel van) de uitgaven die noodzake-lijk zijn om een voorziening af te wikkelen waarschijnlijk geheel of gedeeltelijk door een derde worden vergoed bij afwikkeling van de voorziening, wordt de vergoeding als afzonderlijk actief gepresen-teerd.

Voorzieningen worden gewaar-deerd tegen de nominale waarde van de beste schatting van de uitgaven die naar verwachting noodzakelijk zijn om de verplich-tingen en verliezen af te wikkelen.

Voorziening uit hoofde van claims, geschillen en rechtsgedingen

Een voorziening uit hoofde van claims, geschillen en rechtsge-dingen wordt gevormd indien het waarschijnlijk is dat de onderne-ming in een procedure zal worden veroordeeld. De voorziening betreft de beste schatting van het bedrag waarvoor de verplich-ting kan worden afgewikkeld, en omvat tevens de proceskosten.

Jubileumvoorziening

De jubileumvoorziening betreft een voorziening voor toekom-stige jubileumuitkeringen. De voorziening betreft het geschatte bedrag van de in de toekomst uit te keren jubileumuitkeringen. De berekening is gebaseerd op gedane toezeggingen, blijfkans en leeftijd.

Langlopende schulden

De waardering van langlopende schulden is toegelicht onder het hoofd financiële instrumenten.

Kortlopende schulden

De waardering van kortlopende schulden is toegelicht onder het hoofd financiële instrumenten.

Opbrengstverantwoording

Verkoop van goederen

Opbrengsten uit de verkoop van goederen worden opgenomen in de netto-omzet tegen de reële waarde van de ontvangen of te ontvangen vergoeding, na aftrek van retouren en tegemoetko-mingen, handels- en volume-kortingen. Opbrengsten uit de verkoop van goederen worden

in de winst-en-verliesrekening verwerkt wanneer de belangrijke risico's en voordelen van eigendom aan de koper zijn overgedragen, het bedrag van de opbrengsten op betrouwbare wijze kan worden bepaald, de inning van de ver-schuldigde vergoeding waar-schijnlijk is, de hiermee verband houdende kosten of eventuele retouren van goederen betrouw-baar kunnen worden ingeschat en er geen sprake is van voortgezette betrokkenheid bij de goederen.

De overdracht van risico's en voor-delen vindt doorgaans plaats op het moment dat het product wordt afgehaald door de klant danwel wordt afgeleverd bij de klant.

Diensten

Opbrengsten uit het verlenen van diensten worden opgenomen in de netto-omzet tegen de reële waarde van de ontvangen of te ontvangen vergoeding, na aftrek van tege-moetkomsten en kortingen. Opbrengsten uit het verlenen van diensten worden in de winst-en-verliesrekening ver-werkt wanneer het bedrag van de opbrengsten op betrouwbare wijze kan worden bepaald, de inning

van de te ontvangen vergoeding waarschijnlijk is, de mate waarin de dienstverlening op balans-datum is verricht betrouwbaar kan worden bepaald en de reeds gemaakte kosten en de kosten die (mogelijk) nog moeten worden gemaakt om de dienstverlening te voltooien op betrouwbare wijze kunnen worden bepaald. Indien het resultaat van een bepaalde opdracht tot dienstver-lening niet op betrouwbare wijze kan worden bepaald, worden de opbrengsten verwerkt tot het bedrag van de kosten van de dienstverlening die worden gedekt door de opbrengsten.

Logistieke dienstverlening

Opbrengsten uit logistieke dien-sten bestaan uit de vergoedingen voor door ZON georganiseerd transport, de omzet uit sorteren en verpakken als ook de vergoe-ding voor handling product.

Provisie leden

De opbrengsten uit provisie leden bestaan uit de bijdragen van leden voor de verrichte werkzaamheden ten dienste van de handling en verkoop.

Huuropbrengsten

Huuropbrengsten uit vastgoed-beleggingen worden lineair in de winst-en-verliesrekening opgeno-men op basis van de duur van de huurovereenkomst. Vergoedingen ter stimulering van het sluiten van huurovereenkomsten, worden als integraal deel van de totale huur-opbrengsten verwerkt.

Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten
Hieronder zijn begrepen de direct aan de netto-omzet toerekenbare kosten.

Personeelsbeloningen/pensioenen

De beloningen van het personeel worden als last in de winst-en-verliesrekening verantwoord in de periode waarin de arbeidsprestatie wordt verricht en, voor zover nog niet uitbetaald, als verplichting op de balans opgenomen. Als de reeds betaalde bedragen de verschuldig-de beloningen overtreffen, wordt het meerdere opgenomen als een overlopend actief voor zover er sprake zal zijn van terugbetaling door het personeel of van verreke-ning met toekomstige betalingen

door de vennootschap. Voor de be-loningen met opbouw van rechten en bonussen worden de verwachte lasten gedurende het dienstver-band in aanmerking genomen. Een verwachte vergoeding ten gevolge van bonusbetalingen wordt ver-antwoord indien de verplichting tot betaling van die vergoeding is ontstaan op of vóór balansdatum en een betrouwbare schatting van de verplichtingen kan worden gemaakt. Ontvangen bijdragen voortvloeiend uit levensloople-gingen worden in aanmerking genomen in de periode waarover deze bijdragen zijn verschuldigd. Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Indien een beloning wordt betaald, waarbij geen rechten worden opgebouwd (bijvoorbeeld door-betaling in geval van ziekte of arbeidsongeschiktheid) worden de verwachte lasten verantwoord in de periode waarover deze beloning is verschuldigd. Voor op balans-datum bestaande verplichtingen tot het in de toekomst doorbetalen van beloningen aan personeels-leden die op balansdatum naar

verwachting blijvend geheel of gedeeltelijk niet in staat zijn om werkzaamheden te verrichten door ziekte of arbeidsongeschikt-heid wordt een voorziening opgenomen.

De verantwoorde verplichting betreft de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de desbetreffende verplichting op balansdatum af te wikkelen. De beste schatting is gebaseerd op contractuele afspraken met personeelsleden (CAO en indi-viduele arbeidsovereenkomst). Toevoegingen aan en vrijval van verplichtingen worden ten laste respectievelijk ten gunste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Nederlandse pensioenregelingen

Uitgangspunt is dat de in de verslagperiode te verwerken pen-sioenlast gelijk is aan de over die periode aan de pensioenuitvoerder verschuldigde pensioenpremies. Voor zover de verschuldigde premies op balansdatum nog niet zijn voldaan, wordt hiervoor een verplichting opgenomen. Als de op balansdatum reeds betaalde premies de verschuldigde premies overtreffen, wordt een overlo-

pende actiefpost opgenomen voor zover sprake zal zijn van terug-betaling door het fonds of van verrekening met in de toekomst verschuldigde premies.

Verder wordt op balansdatum een voorziening opgenomen voor bestaande additionele verplich-tingen ten opzichte van het fonds en de werknemers, indien het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichtin-gen een uitstroom van middelen zal plaatsvinden en de omvang van de verplichtingen betrouw-baar kan worden geschat. Het al dan niet bestaan van additionele verplichtingen wordt beoordeeld aan de hand van de uitvoerings-overeenkomst met het fonds, de pensioenovereenkomst met de werknemers en andere (expliciete of impliciete) toezeggingen aan de werknemers. De voorziening wordt gewaardeerd tegen de beste schatting van de contante waarde van de bedragen die noodzake-lijk zijn om de verplichtingen op balansdatum af te wikkelen. De disconteringsvoet vóór belasting geeft de actuele marktrente per balansdatum van hoogwaardige ondernemingsobligaties/rende-

ment op staatleningen weer, de risico's waarmee bij het schatten van de toekomstige uitgaven reeds rekening is gehouden worden hierin niet betrokken.

Voor een op balansdatum be-staand overschot bij de pensioen-uitvoerder wordt een vordering opgenomen als de onderneming de beschikkingsmacht heeft over dit overschot, het waarschijn-lijk is dat het overschot naar de onderneming zal toevloeien en de vordering betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Ontslagvergoedingen

Ontslagvergoedingen zijn vergoe-dingen die worden toegekend in ruil voor de beëindiging van het dienstverband. Een uitkering als gevolg van ontslag wordt als ver-plichting en als last verwerkt als de onderneming zich aantoonbaar onvoorwaardelijk heeft verbonden tot betaling van een ontslagver-goeding. Ontslagvergoedingen worden gewaardeerd met inacht-neming van de aard van de ver-goeding. Als de ontslagvergoeding een verbetering is van de belonin-gen na afloop van het dienstver-band, vindt waardering plaats

volgens dezelfde grondslagen die worden toegepast voor pensioen-regelingen. Andere ontslagvergoe-dingen worden gewaardeerd op basis van de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de verplichting af te wikkelen.

Leasing

De onderneming kan financiële en operationele leasecontracten afsluiten. Een leaseovereenkomst waarbij de voor- en nadelen verbonden aan het eigendom van het leaseobject geheel of nagenoeg geheel door de lessee worden gedragen, wordt aangemerkt als een financiële lease. Alle andere leaseovereenkomsten classifice-ren als operationele leases. Bij de leaseclassificatie is de economische realiteit van de transactie bepa-lend en niet zozeer de juridische vorm. Classificatie van de lease vindt plaats op het tijdstip van het aangaan van de betreffende leaseovereenkomst.

Operationele leases

Als de onderneming optreedt als lessee in een operationele lease, wordt het leaseobject niet geacti-veerd. Leasebetalingen inzake de operationele lease worden lineair

over de leaseperiode ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

Overheidssubsidies

Aan Telersvereniging ZON zijn in het kader van de EU-regeling voor Gemeenschappelijke Marktordening (GMO) subsidies toegekend. Het totaalbedrag van de aangevraagde subsidie (hetgeen op grond van de regeling mag worden verwacht) wordt gesplitst in een exploitatiekostensubsidie en een investeringssubsidie. De ingediende exploitatiekostensubsidie wordt ten gunste van het resultaat van het verslagjaar gebracht. De geclaimde investeringssubsidie wordt in mindering gebracht op de aanschafkosten van de materiële vaste activa.

Verschillen tussen de aangevraagde subsidie en de definitieve subsidievaststelling worden verantwoord in het jaar dat dergelijke verschillen blijken.

Indien een premie ingevolge een investeringsregeling / eenmalige investeringsaftrek wordt beschouwd als een belastingfaciliteit, dan wordt het recht daarop in het

jaar waarin daaraan voor het eerst een waarde kan worden toegekend ineens ten gunste van de post Belastingen in de winst-en-verliesrekening gebracht.

Rentebaten en soortgelijke opbrengsten en rentelasten en soortgelijke kosten
Rentebaten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren, rekening houdend met de effectieve rentevoet van de desbetreffende actiefpost. Rentelasten en soortgelijke lasten worden verantwoord in de periode waartoe zij behoren.

Rente op schulden behorende bij een actief waarvoor noodzakelijkerwijs een aanmerkelijke hoeveelheid tijd benodigd is om het gebruiksklaar of verkoop klaar te maken (kwalificerende activa) wordt in de vervaardigingsprijs van een actief opgenomen, indien de aan die actiefpost verbonden toekomstige voordelen naar verwachting voldoende groot zullen zijn om de boekwaarde van die post inclusief de toegerekende rente te dekken en deze economische voordelen voldoende betrouwbaar kunnen worden vastgesteld.

Belastingen

Belastingen omvatten de over de verslagperiode verschuldigde en verrekenbare winst-belastingen en latente belastingen. De belastingen worden in de winst-en-verliesrekening opgenomen, behalve voor zover deze betrekking hebben op posten die rechtstreeks in het eigen vermogen worden opgenomen, in welk geval de belasting in het eigen vermogen wordt verwerkt.

De over het boekjaar verschuldigde en verrekenbare belasting is de naar verwachting te betalen belasting over de belastbare winst over het boekjaar, berekend aan de hand van belastingtarieven die zijn vastgesteld op verslagdatum, dan wel waartoe materieel al op verslagdatum is besloten, en eventuele correcties op de over voorgaande jaren verschuldigde belasting.

Indien de boekwaardes van activa en verplichtingen ten behoeve van de financiële verslaggeving afwijken van hun fiscale boekwaardes, is sprake van tijdelijke verschillen. Voor belastbare tijdelijke verschillen wordt een voorziening latente belastingverplichtingen getroffen.

Voor verrekenbare tijdelijke verschillen, beschikbare voorwaartse verliescompensatie en nog niet gebruikte fiscale verrekening mogelijkheden wordt een latente belastingvordering opgenomen, maar uitsluitend voor zover het waarschijnlijk is dat er in de toekomst fiscale winsten beschikbaar zullen zijn voor verrekening respectievelijk compensatie. Latente belastingvorderingen worden per iedere verslagdatum herzien en verlaagd voor zover het niet langer waarschijnlijk is dat het daarmee samenhangende belastingvoordeel zal worden gerealiseerd.

Voor belastbare tijdelijke verschillen inzake groepsmaatschappijen, deelnemingen en joint ventures wordt een latente belastingverplichting opgenomen tenzij de onderneming in staat is het tijdstip van afloop van het tijdelijke verschil te bepalen en het waarschijnlijk is dat het tijdelijke verschil in de voorzienbare toekomst niet zal aflopen.

Voor verrekenbare tijdelijke verschillen inzake groepsmaatschappijen, deelnemingen en joint ventures wordt een latente belas-

tingvordering opgenomen uitsluitend voor zover het waarschijnlijk is dat het tijdelijke verschil in de voorzienbare toekomst afloopt en er fiscale winst beschikbaar zal zijn ter compensatie van het tijdelijk verschil.

De waardering van latente belastingverplichtingen en latente belastingvorderingen wordt gebaseerd op de fiscale gevolgen van de door de vennootschap op balansdatum voorgenomen wijze van realisatie of afwikkeling van zijn activa, voorzieningen, schulden en overlopende passiva. Latente belastingvorderingen en -verplichtingen worden gewaardeerd tegen nominale waarde.

Aandeel in resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen
Het aandeel in het resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de groep in de resultaten van deze deelnemingen, bepaald op basis van de grondslagen van de groep.

Resultaten op transacties, waarbij overdracht van activa en passiva tussen de groep en de niet-gecon-

solideerde deelnemingen en tussen niet-geconsolideerde deelnemingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn niet verwerkt voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

De resultaten van deelnemingen die gedurende het boekjaar zijn verworven of afgestoten worden vanaf het verwervingsmoment respectievelijk tot het moment van afstoting verwerkt in het resultaat van de groep.

Het verantwoorde resultaat uit deelnemingen bestaat uit:

- het aandeel van Telersvereniging ZON in de resultaten van deelnemingen die worden gewaardeerd op netto-vermogenswaarde;
- de uitgekeerde resultaten van op verkrijgingsprijs gewaardeerde deelnemingen;
- mutaties in de waardering van deelnemingen en de eventuele mutaties in de waardering van leningen aan en vorderingen op deelnemingen;

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen die zonder beperkingen en zonder materieel risico van waardeverminderingen als gevolg van de transactie kunnen worden omgezet in geldmiddelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest en winstbelastings zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. De verkoopprijs van gedesinvesteerde materiële vaste activa is als desinvestering opgenomen onder de kasstroom uit investeringsactiviteiten, voor zover ontvangst in geld heeft plaatsgevonden. Investerings in materiële vaste activa zijn opgenomen voor zover deze zijn betaald.

Bepaling reële waarde

De reële waarde van een financieel instrument is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en van elkaar onafhankelijk zijn.

Verbonden partijen

Transacties met verbonden partijen (zie noot 2 en noot 19 voor de geïdentificeerde verbonden partijen) worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn aangegaan. Van deze transacties wordt de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht toegelicht.

Gebeurtenissen na balansdatum

Gebeurtenissen die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum en die blijken tot aan de datum van het opmaken van de jaarrekening worden verwerkt in de jaarrekening.

Gebeurtenissen die geen nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum worden niet in de jaarrekening verwerkt. Als dergelijke gebeurtenissen van belang zijn voor de oordeelsvorming van de gebruikers van de jaarrekening, worden de aard en de geschatte financiële gevolgen ervan toegelicht in de jaarrekening.

2.7

Toelichting op de geconsolideerde balans

(1) Materiële vaste activa

	Bedrijfsgebouwen en terreinen	Vastgoed belegging	Machines en installaties	Andere bedrijfsmiddelen	Investerings in uitvoering	Totaal
Aanschafwaarde	21.552	96.015	32.324	3.418	202	153.511
Cumulatieve afschrijvingen	(12.028)	(61.845)	(24.715)	(3.209)	-	(101.797)
Stand per 31 december 2016	9.524	34.170	7.609	209	202	51.714
Gereedgekomen projecten	-	140	3	-	(143)	-
Investerings	-	659	162	135	1.498	2.454
Desinvesteringen	(124)	(1.306)	-	-	-	(1.430)
Afschrijvingen	(771)	(2.742)	(2.670)	(80)	-	(6.263)
Terugname waardevermindering	1.064	-	-	-	-	1.064
Stand per 31 december 2017	9.693	30.921	5.104	264	1.557	47.539
Aanschafwaarde	22.686	93.686	28.622	2.512	1.557	149.063
Cumulatieve afschrijvingen	(12.993)	(62.765)	(23.518)	(2.248)	-	(101.524)
Stand per 31 december 2017	9.693	30.921	5.104	264	1.557	47.539
Belangrijkste afschrijvingspercentages	0-10	0-20	10-20	20		

Investeringsubsidies

In 2017 is geen GMO-investeringssubsidie ontvangen. In 2016 was dit € 2.622. Ontvangen subsidie is in mindering gebracht op de investeringen van met name machines en installaties.

Bijzondere waardeverminderingsverlies

Telersvereniging ZON heeft in 2015 de realiseerbare waarde van de activa dienstbaar aan het verwerken en verpakken van zacht fruit opnieuw bepaald. Hier was noodzaak toe daar de bedrijfsdrukke ontoereikend is voor een rendabele exploitatie van de activa (gebouwen en machines) die ingezet worden voor deze activiteit. Deze activa zijn onderbenut wat leidt tot erosie van het resultaat. Hier bleek een bijzondere waardevermindering van deze activa dan ook op zijn plaats. In aanmerking genomen dat de gebouwen en machines als kasstroom genererende eenheid zijn aan te merken, is deze vermindering berekend door met zowel de directe- als de indirecte opbrengstwaarde rekening te houden.

De directe opbrengstwaarde van de gebouwen was hoger dan de indirecte waarde. Voor de machines zijn deze waardes beide negatief. In deze afweging is bepalend dat de alternatieve aanwending van gebouwen en machines onwaarschijnlijk is. Dit heeft vervolgens geresulteerd in een bijzondere waardevermindering (€ 3.731 in 2015) naar de realiseerbare waarde van de gebouwen en machines (zijnde de directe opbrengstwaarde minus de subsidie verplichting die rust op deze gebouwen en machines). De directe opbrengstwaarde van de gebouwen is bepaald op basis van een extern taxatierapport en de directe opbrengstwaarde van de machines is bepaald op basis van een gedetailleerde interne analyse. In 2017 zijn de uitgangspunten in overweging genomen bij de bepaling van de bijzondere waardevermindering gewijzigd. Dit heeft geleid tot een terugname van de waardevermindering in 2017 van € 1.064 (€ 193 in 2016).

(2) Financiële vaste activa

	Deelnemingen	Vordering deelnemingen	Latente belasting	Totaal
Aanschafwaarde per 1 januari 2016	204	3.256	2.652	6.112
Cumulatieve waardevermindering	-	(1.956)	-	(1.956)
Stand per 31 december 2016	204	1.300	2.652	4.156
Resultaat	30	-	-	30
Nieuw verstrekte lening	-	289	-	289
Dotatie	-	-	712	712
Onttrekking	-	-	(51)	(51)
Vrijval	-	-	(108)	(108)
Stand per 31 december 2017	234	1.589	3.205	5.028
Aanschafwaarde per 31 december 2017	234	3.545	3.205	6.984
Cumulatieve waardevermindering	-	(1.956)	-	(1.956)
Stand per 31 december 2017	234	1.589	3.205	5.028

Telersvereniging ZON heeft de volgende deelnemingen:

Naam	Vestigingsplaats	Percentage
Logistic Park Venlo B.V.	Venlo	25 ¹
Logistic Park Venlo II B.V.	Venlo	40 ¹
Logistic Park Venlo III B.V.	Venlo	25 ²
Regiobranding Die Frischen B.V.	Venlo	17 ²
Houdstermaatschappij Verpakkingsbedrijven B.V.	Zoetermeer	15 ³

¹ Deze deelnemingen zijn gewaardeerd op netto-vermogenswaarde.

² Deze vennootschappen zijn opgericht in 2017.

³ Deze deelneming is gewaardeerd op verkrijgingsprijs. Het ontvangen dividend wordt derhalve opgenomen als resultaat deelneming in de winst-en-verliesrekening en niet via de financiële vaste activa.

Vorderingen op deelnemingen

Telersvereniging ZON participeert voor 25% in Logistic Park Venlo B.V. Deze vennootschap is opgericht in 2013. In 2015 heeft Telersvereniging ZON gronden ingebracht in deze vennootschap voor een bedrag van € 1.956. Als tegenhanger van deze gronden heeft Telersvereniging ZON een achtergestelde lening verstrekt voor een bedrag van € 1.956. Gezien de onzekerheid ten aanzien van toekomstige opbrengsten van Logistic Park Venlo B.V., heeft Telersvereniging ZON in 2015 besloten om deze lening volledig te voorzien. De lening heeft een looptijd van 10 jaar met 2% rente op jaarbasis. In 2016 is een achtergestelde lening verstrekt aan Logistic Park Venlo II B.V. voor een bedrag van € 1.300. De lening heeft een looptijd van 10 jaar met 2,5% rente op jaarbasis. Aflossing vindt plaats aan het einde van de looptijd. In 2017 is een achtergestelde lening verstrekt aan Logistic Park Venlo III B.V. voor een bedrag van € 289 met een looptijd van 10 jaar en een rente van 5,5% op jaarbasis. De lening zal aan het einde van de looptijd worden afgelost.

Latente belastingen

De actieve belastinglatentie wordt voornamelijk veroorzaakt door enerzijds fiscale afschrijvingsbeperkingen als gevolg van het bereiken van de bodemwaarde van gebouwen en anderzijds compensabele verliezen. De latente belastingvordering is voor een bedrag € 704 (€ 539 in 2016) naar verwachting verrekenbaar binnen één jaar.

	2017	2016
(3) Voorraden		
Grond- en hulpstoffen	801	1.253
Gereed product	920	658
Voorziening incurant	(81)	(81)
Stand per 31 december	1.640	1.830

De voorraadwaardering op basis van de actuele waarde wijkt niet materieel af van bovenstaande waardering.

Het verloop van de voorziening voor incurantheid is als volgt:

	2017	2016
Stand per 1 januari	81	176
Toevoeging ten laste van de winst- en-verliesrekening	-	(30)
Afboeking ten laste van de voorziening	-	(65)
Stand per 31 december	81	81

De kostprijs van de voorraden die is verwerkt als last in de winst-en-verliesrekening bedraagt € 256.251 (2016: € 264.235).

(4) Vorderingen

Debiteuren

Vorderingen op debiteuren	12.107	13.028
Voorziening voor het risico op oninbaarheid	(362)	(805)
Stand per 31 december	11.745	12.223

ZON heeft de waarde van de vorderingen grotendeels gedekt door een afgesloten kredietverzekering. De verwachte looptijd van de vorderingen is korter dan 1 jaar. De afname van de voorziening voor het risico op oninbaarheid wordt veroorzaakt door sluiting van dossiers van eerdere jaren.

Vorderingen op deelnemingen

De vorderingen op deelnemingen hebben betrekking op Logistic Park Venlo III B.V. (€ 573), de Houdstermaatschappij Verpakkingsbedrijven B.V. (€ 220) en Logistic Park Venlo II B.V. (€ 33). Deze vorderingen zijn kortlopend en niet rentedragend.

GMO-subsidies

De vordering betreft GMO-subsidies met betrekking tot subsidiejaar 2017. De vorderingen zijn kortlopend en niet rentedragend.

Overige vorderingen

Vennootschapsbelasting	1.661	1.171
Omzetbelasting	1.425	2.146
Vorderingen op handelspartijen	502	21
Overige vorderingen	575	695
Stand per 31 december	4.163	4.033

(5) Liquide middelen

ZON heeft voor € 27 bankgaranties verstrekt. De overige liquide middelen staan vrij ter beschikking van ZON.

(6) Groepsvermogen

Voor het verloop van het groepsvermogen wordt verwezen naar de toelichting op het eigen vermogen van de enkelvoudige balans.

(7) Voorzieningen

	Claims	Latente belasting	Jubileum	Totaal 2017	Totaal 2016
Stand per 1 januari	824	1.593	59	2.476	3.685
Dotaties	-	-	11	11	14
Onttrekkingen	-	(180)	(6)	(186)	(692)
Vrijval	(431)	-	-	(431)	(531)
Stand per 31 december	393	1.413	64	1.870	2.476
Looptijd < 1 jaar	393	638	-	1.031	765
Looptijd > 1 jaar en < 5 jaar	-	-	19	19	839
Looptijd > 5 jaar	-	775	45	820	872
Stand per 31 december	393	1.413	64	1.870	2.476

Voorziening claims

De voorziening claims betreft een voorziening ter dekking van financiële schade als gevolg van afkeur van ingediende subsidies.

Voorziening latente belastingverplichtingen

De voorziening voor latente belastingverplichtingen omvat het belastingeffect van de belastbare tijdelijke verschillen tussen commerciële en fiscale winstbepaling.

(8) Langlopende schulden

	2017	2016	2017 > 1 jaar < 5 jaar	2017 > 5 jaar
Bijdrage telers inzake telersinvesteringen	10.309	14.594	5.795	-
Overige	1.284	1.161	164	1.021
	11.593	15.755	5.959	1.021
Aflossingsverplichting volgende boekjaar (opgenomen onder kortlopende schulden):				
Bijdrage telers inzake telersinvesteringen	(4.514)	(5.014)		
Overige	(99)	(51)		
Stand per 31 december	6.980	10.690		

Bijdrage telers inzake telersinvesteringen

De bijdrage telers inzake telersinvesteringen bestaan vooral uit betaalde garantiestellingen, een vergoeding ter dekking van de toekomstige afschrijvingen, verminderd met nog door telers te betalen provisiebijdragen. Over de schulden is geen rente van toepassing.

Overige

In 2015 heeft ZON grond verkocht aan Logistic Park Venlo II B.V. Gezien het feit dat Logistic Park Venlo II B.V. voor 40% in eigendom is van ZON, heeft ZON 40% van de boekwinst gepassiveerd als ongerealiseerde boekwinst.

(9) Kortlopende schulden

Schulden aan kredietinstellingen

ZON heeft voor de financiering van werkkapitaal en tijdelijke disposities een kredietfaciliteit ter grootte van € 10.000 afgesloten. Aanvullend is er sprake van financiering op basis van handelsvorderingen.

De schulden ultimo 2016 (€ 3.320) betrof de volledige en vervroegde aflossing van langlopende lening die in januari 2017 heeft plaatsgevonden.

Ten behoeve van kortlopende en langlopende schulden aan kredietinstellingen gelden de volgende zekerheden:

- Compte joint- en mede-aansprakelijkheidsovereenkomst.
- Negative pledge/pari passu en cross default verklaring.
- Eerste pandrecht op bedrijfsuitrusting, voorraden en boekvorderingen.
- Voor vastgoedobjecten met een boekwaarde van € 9.669 zijn hypothecaire zekerheden verstrekt voor een waarde van € 14.500.

Gedurende de looptijd van de kredietverlening dient sprake te zijn van een solvabiliteit van minimaal 30% van het balanstotaal op balansdatum. ZON voldoet ultimo 2017 met 61% aan deze eis.

Ten behoeve van kortlopende financiering op basis van handelsvorderingen zijn de volgende aanvullende zekerheden verstrekt:

- Verpanding handelsvorderingen.
- Wederzijds zekerhedenarrangement met de ING Bank N.V.
- Verpanding van rechten uit hoofde van de (krediet)verzekeringsovereenkomst.

Crediteuren

Inbegrepen in het saldo crediteuren zijn schulden aan leden van Telersvereniging ZON uit hoofde van aanvoer van product. Per 31 december 2017 bedroeg het saldo € 6.413 (2016: € 5.869).

Belastingen, premies sociale verzekeringen en schulden ter zake van pensioenen

	2017	2016
Loonheffing	245	240
Pensioenen	103	139
Premies sociale verzekeringen	6	5
Stand per 31 december	354	384

Overige kortlopende schulden

	2017	2016
Inzake telersinvesteringen	4.613	5.065
Verlofrechten en vakantiegeld personeel	835	947
Bonussen afnemers	816	1.037
Productfondsen	735	805
Schulden aan handelspartijen	632	788
Te restitueren provisie telers	568	498
Afvalfondsen	564	557
Vooruit ontvangen huur	502	540
Telersprojecten	152	1.011
Overige	1.036	669
	10.453	11.917

De afname van de post telersprojecten wordt veroorzaakt door wijzigingen in de GMO-regelgeving. Alle overige kortlopende schulden hebben een resterende looptijd korter dan 1 jaar.

Financiële instrumenten

Algemeen

De primaire doelstelling van Telersvereniging ZON is risico's waar mogelijk te beperken tot een aanvaardbaar niveau. De belangrijkste instrumenten van de groep zijn het kredietrisico, het liquiditeitsrisico, het kasstroomrisico en het prijsrisico bestaande uit het valuta-, rente- en marktrisiko.

ZON handelt enkel met kredietwaardige partijen en heeft procedures opgesteld om de kredietwaardigheid te bepalen. Daarboven heeft ZON de waarde van de vorderingen voor een gedeelte gedekt door een afgesloten kredietverzekering. Daarnaast zijn langlopende schulden vastrentend en is het prijsrisico minimaal, onder meer doordat vrijwel alle transacties van ZON plaats vinden in euro's.

Kredietrisico

Telersvereniging ZON loopt kredietrisico over leningen en vorderingen opgenomen onder financiële vaste activa, handels- en overige vorderingen en liquide middelen. Het maximale kredietrisico dat ZON loopt bedraagt € 16.588 (betreffende de boekwaarde van de vorderingen). De hoogste individuele vordering bedraagt € 3.325. Met betrokken tegenpartijen bestaat een lange relatie; zij hebben altijd tijdig aan hun betalingsverplichtingen voldaan. Een gedeelte van het kredietrisico is afgedekt middels kredietverzekeringen.

Renterisico en kasstroomrisico

Het beleid van Telersvereniging ZON is om haar financieringen te beperken. ZON loopt renterisico over de rentedragende vorderingen en schulden. ZON heeft geen specifieke instrumenten ter mitigering van dit risico.

Valutarisico
Als gevolg van het feit dat Telersvereniging ZON slechts zeer beperkte internationale activiteiten verricht loopt ZON uit hoofde van in de balans opgenomen vorderingen en schulden een zeer gering valutarisico.
ZON heeft geen specifieke instrumenten ter mitigering van dit risico.

Liquiditeitsrisico
Telersvereniging ZON bewaakt de liquiditeitspositie door middel van periodieke liquiditeitsbegrotingen. Het management ziet erop toe dat voor ZON steeds voldoende liquiditeiten beschikbaar zijn om aan de verplichtingen te kunnen voldoen en dat tevens voldoende financiële ruimte onder de beschikbare faciliteiten beschikbaar blijft om steeds binnen de gestelde lening convenanten te blijven.

Op 31 december 2017 zijn de niet contant gemaakte contractuele betalingsverplichtingen en vorderingen als volgt:

	< 1 jaar	> 1 jaar < 2 jaar	> 2 jaar < 5 jaar	> 5 jaar
Handels- overige verplichtingen	15.646	-	-	-
Leningen	2.795	1.801	1.449	1.021
Leaseverplichtingen	256	150	98	-
	18.697	1.951	1.547	1.021
Verstrekte leningen	-	-	-	1.589
Handelsvorderingen	11.745	-	-	-
Overige vorderingen	5.430	-	-	-
Liquide middelen	3.325	-	-	-
	20.500	-	-	1.589
	(1.803)	1.951	1.547	(568)

ZON heeft voor € 27 bankgaranties verstrekt. De overige liquide middelen staan vrij ter beschikking van ZON.

Mitigerende maatregelen
Telersvereniging ZON ziet erop toe dat er voldoende opvraagbare tegoeden zijn om gedurende een periode van tenminste een jaar vooruit de verwachte operationele kosten te dekken, inclusief het voldoen aan de financiële verplichtingen.
Hierin is geen rekening gehouden met het eventuele effect van extreme omstandigheden die redelijkerwijs niet kunnen worden voorspeld.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

	2017	2016
Investeringsverplichtingen	6.067	134
Contractuele inkoopverplichtingen	1.080	894
Leaseverplichtingen machines en personenauto's	504	607
Stand per 31 december	7.651	1.635

Looptijd operationele leaseverplichtingen:

Leaseverplichtingen met een looptijd korter dan een jaar	256	303
Leaseverplichtingen met een looptijd korter dan vijf jaar	248	304
Leaseverplichtingen met een looptijd langer dan vijf jaar	-	-

Stand per 31 december	504	607
------------------------------	------------	------------

De investeringsverplichtingen hebben overwegend betrekking op de nieuwbouw van een gebouw op Fresh Park Venlo.

In 2017 heeft ZON een gebouw en grond verkocht in Horst. Aanvullend hierop heeft de koper tevens een koopoptie op een aanpalend perceel. Deze optie verloopt in 2022. De koper betaalt jaarlijks een vast bedrag gedurende vijf jaren (totaal 0,2 miljoen euro). De betaalde optievergoedingen worden bij een eventuele aankoop in mindering gebracht op de koopprijs. Ultimo 2017 zijn de eerste 11 maanden (ingangsdatum 1 februari 2017) voldaan.

Toekomstige verhuuropbrengsten

Uit hoofde van belegging beschikt Telersvereniging ZON over een vastgoedportefeuille. Het karakter van deze portefeuille is dat, ondanks de tussentijdse opzegbaarheid van contracten gesloten met de kern van langjarige gebruikers van het onroerend goed op het Fresh Park Venlo, de inkomsten met circa 7 miljoen euro op jaarbasis stabiel zijn (2016: circa 7 miljoen euro). De praktijk is dat contracten jaarlijks stilzwijgend verlengd worden.

2.8

Toelichting op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening

(10) Som der bedrijfsopbrengsten

Geografische omzetsegmentatie

	2017	2016
Nederland	72%	72%
Duitsland	23%	23%
Overige landen	5%	5%
Totaal	100%	100%

De netto-omzet kan als volgt worden gespecificeerd naar de belangrijkste opbrengsten-categorieën:

Opbrengst verkopen	257.157	265.741
Logistieke dienstverlening	11.169	11.434
Provisie leden	4.224	4.421
Verhuur van installaties	2.331	3.122
GMO-subsidies	699	1.330
Overige	2.477	2.237
Netto-omzet	278.057	288.285
Verhuur gebouwen	7.063	6.922
Verkochte bedrijfsmiddelen	646	-
Overige opbrengsten	7.709	6.922
Som der bedrijfsopbrensten	285.766	295.207

(11) Kosten uitbesteed werk en andere externe kosten

	2017	2016
Algemene kosten	4.103	4.287
Overige personeelskosten	4.242	3.761
Transportkosten	3.119	3.439
Huisvestingskosten	4.066	3.487
Verkoopkosten	1.156	686
Totaal	16.686	15.660

(12) Lonen en salarissen

Het gemiddeld aantal medewerkers uitgedrukt in fulltime banen is als volgt:

• Logistiek	54	59
• Commercie	23	28
• Staf & Overhead	40	37
Totaal	117	124
Het hierbij behorende totaal aantal medewerkers is	125	132
Aantal medewerkers werkzaam in het buitenland	-	-

(13) Sociale lasten en pensioenlasten

Sociale lasten	956	1.000
Pensioenlasten	647	676
Totaal	1.603	1.676

Pensioenregeling

Telersvereniging ZON heeft voor haar medewerkers een pensioenregeling. Voor deze regeling is in 2015 een 5-jarige pensioen overeenkomst afgesloten met Avéro Achmea. In congruentie met de afspraak die ZON met haar medewerkers heeft afgesloten is de grondslag van de verzekering het middelloon; kent een opbouw van 1,75% van pensioengevend salaris met een maximum van 103.317 euro en voorziet de regeling in een nominaal gegarandeerde aanspraak. Met haar werknemers heeft ZON een vast percentage premie-inhouding van het pensioengevend salaris minus franchise afgesproken ongeacht hun leeftijd. Het contract wat ZON met Avéro Achmea heeft afgesloten voorziet niet in die gelijkblijvende jaarpremie maar houdt rekening met de feitelijke leeftijd van de deelnemers.

(14) Overige bedrijfskosten

De overige bedrijfskosten in 2017 en 2016 betreft voornamelijk mutaties in de voorzieningen voor incurante voorraden en dubieuze debiteuren.

(15) Belastingen

Telersvereniging ZON vormt samen met ZON Holding B.V., ZON fruit & vegetables B.V., Sun Berry International B.V., Blueberry World B.V., Pamosa B.V. en Fresh Park Venlo B.V. een fiscale eenheid voor de vennootschapsbelasting. De vennootschapsbelasting is in elk van de vennootschappen opgenomen voor dat deel dat de desbetreffende vennootschap als zelfstandig belastingplichtige verschuldigd zou zijn, rekening houdend met voor de vennootschap geldende fiscale faciliteiten.

	2017	2016
Resultaat voor belastingen	(879)	(1.060)
Vennootschapsbelasting	733	758
Effectieve belastingdruk	83,5%	71,5%
Nominale belastingdruk	25,0%	25,0%
Niet aftrekbare kosten	(0,7%)	(0,9%)
Energie investeringsaftrek	48,2%	19,8%
Niet gewaardeerde liquidatieverliezen deelnemingen	-	17,1%
Correcties voorgaande jaren	10,2%	13,1%
Overige verschillen	0,8%	(2,6%)
Effectieve belastingdruk	83,5%	71,5%

(16) Aandeel in resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen

Het aandeel in het resultaat bestaat uit het toegekende dividend van de Houdstermaatschappij Verpakkingsbedrijven B.V. en het aandeel in het resultaat van Logistic Park Venlo B.V. en Logistic Park Venlo II B.V.

Transacties met verbonden partijen

Van transacties met verbonden partijen is sprake wanneer een relatie bestaat tussen de onderneming en een natuurlijk persoon of entiteit die verbonden is met de onderneming. Dit betreffen onder meer de relaties tussen de onderneming en haar deelnemingen, de aandeelhouders, de bestuurders en de functionarissen op sleutelposities. Onder transacties wordt verstaan een overdracht van middelen, diensten of verplichtingen, ongeacht of er een bedrag in rekening is gebracht. Er hebben zich geen transacties met verbonden partijen buiten de groep voorgedaan op niet-zakelijke grondslag.

De bezoldiging van de bestuurders is opgenomen in de toelichting op de enkelvoudige winst-en-verliesrekening.

2.9

Enkelvoudige balans per 31 december 2017

(voor resultaatbestemming, in duizenden euro's)

Activa

		2017	2016
Vaste activa			
Financiële vaste activa	(19)		
Deelnemingen in groepsmaatschappijen		45.598	45.073
Latente belastingen		3.205	2.652
		48.803	47.725
Vlottende activa			
Vorderingen			
GMO-subsidies	(20)	441	2.416
Overige vorderingen		1.680	1.207
		2.121	3.623
Totaal activa		50.924	51.348

Passiva

		2017	2016
Eigen vermogen	(21)		
Algemene reserve		44.832	44.264
Onverdeeld resultaat		766	809
		45.598	45.073
Voorzieningen	(22)	1.413	1.593
Langlopende schulden			
Overige		164	89
Kortlopende schulden			
Kredietinstellingen		2.413	3.419
Crediteuren		75	107
Schulden aan groepsmaatschappijen	(23)	1.164	1.016
Overige kortlopende schulden		97	51
		3.749	4.593
Totaal passiva		50.924	51.348

2.10

Enkelvoudige winst-en-verliesrekening over het boekjaar 2017

(in duizenden euro's)

	2017	2016
Aandeel in resultaat van ondernemingen waarin wordt deelgenomen, na belastingen	766	809
Overige resultaten na belastingen	-	-
Resultaat na belastingen	766	809

2.11

Toelichting behorende tot de enkelvoudige jaarrekening 2017

Algemeen
De enkelvoudige jaarrekening maakt deel uit van de statutaire jaarrekening 2017 van de onderneming. De financiële gegevens van de onderneming zijn in de geconsolideerde jaarrekening van de onderneming verwerkt. Ten aanzien van de enkelvoudige winst-en-verliesrekening van de coöperatie is gebruikgemaakt van de vrijstelling ingevolge artikel 2:402 BW. Voor zover posten uit de enkelvoudige balans en de enkelvoudige winst-en-verliesrekening hierna niet nader zijn toegelicht, wordt verwezen naar de toelichting op de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling
De grondslagen voor de waardering van activa en passiva en de resultaatbepaling zijn gelijk aan die voor de geconsolideerde balans en winst-en-verliesrekening, met uitzondering van de hierna genoemde grondslagen.

Financiële instrumenten
In de enkelvoudige jaarrekening worden financiële instrumenten gepresenteerd op basis van hun juridische vorm.

Deelnemingen in groepsmaatschappijen
In de enkelvoudige balans worden deelnemingen in groepsmaatschappijen ge- waardeerd volgens de vermogensmutatie- methode op basis van de nettovermogens- waarde. Zie voor een uitwerking hiervan de grondslagen voor financiële vaste activa in de geconsolideerde jaarrekening.

Resultaat deelnemingen
Het aandeel in het resultaat van onderne- mingen waarin wordt deelgenomen omvat het aandeel van de onderneming in de resultaten van deze deelnemingen. Resul- taten op transacties waarbij overdracht van activa en passiva tussen de onderneming en haar deelnemingen en tussen deelne- mingen onderling heeft plaatsgevonden, zijn geëlimineerd voor zover deze als niet gerealiseerd kunnen worden beschouwd.

(19) Financiële vaste activa
Deelnemingen in groepsmaatschappijen

Naam	Vestigingsplaats	Percentage
ZON Holding B.V.	Venlo	100 ¹
– ZON fruit & vegetables B.V.	Venlo	100 ¹
• Regiobranding Die Frischen B.V.	Venlo	17 ^{2,3,4}
– Sun Berry International B.V.	Venlo	100 ¹
– Blueberry World B.V.	Venlo	100 ¹
– Heidefrucht-Vermarktungs GmbH	Langwedel (Duitsland)	100
– Heidefrucht-Vermarktungs GmbH & Co KG	Langwedel (Duitsland)	100
– Fresh Park Venlo B.V.	Venlo	100 ¹
• Logistic Park Venlo II B.V.	Venlo	40 ²
• Logistic Park Venlo B.V.	Venlo	25 ²
• Logistic Park Venlo III B.V.	Venlo	25 ^{2,4}
– Pamosa B.V.	Grubbenvorst	100
– Houdstermaatschappij Verpakkingsbedrijven B.V.	Zoetermeer	15 ^{2,3}

¹ Voor deze ondernemingen is een artikel 2:403 BW verklaring afgegeven.
² Deze ondernemingen worden niet mee geconsolideerd.
³ Deze ondernemingen worden gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs.
⁴ Deze ondernemingen zijn in 2017 opgericht.

	2017	2016
Stand per 1 januari	45.073	61.098
Uitkering vermogen	(241)	(16.834)
Resultaat	766	809
Stand per 31 december	45.598	45.073

De deelneming in groepsmaatschappijen betreft uitsluitend ZON Holding B.V.

Latente belastingen

	2017	2016
Stand per 1 januari	2.652	2.762
Dotaties	712	1.244
Onttrekkingen	(51)	(1.271)
Vrijval	(108)	(83)
Stand per 31 december	3.205	2.652

De actieve latenties worden voornamelijk veroorzaakt door fiscale afschrijvingsbeperkingen als gevolg van het bereiken van de bodemwaarde van gebouwen en zijn overwegend langlopend.

(20) GMO-subsidies

De vordering betreft GMO-subsidies vanuit subsidiejaar 2017. Deze vordering is kortlopend en niet rentedragend.

(21) Eigen vermogen

	Algemene reserve	Onverdeelde Winst	Totaal
Stand per 1 januari 2016	43.460	812	44.272
Winstbestemming 2015	804	(812)	(8)
Resultaat 2016	-	809	809
Stand 31 december 2016	44.264	809	45.073
Winstbestemming 2016	568	(809)	(241)
Resultaat 2017	-	766	766
Stand 31 december 2017	44.832	766	45.598

Algemene reserve

De gevormde algemene reserve kan tijdens het bestaan van de coöperatie noch geheel, noch gedeeltelijk onder de leden worden verdeeld (artikel 23 lid 1 van de Statuten van Coöperatieve Telersvereniging ZON).

Een door de coöperatie gevormde bijzondere reserve kan aan de leden worden uitgekeerd bij een op voorstel van het bestuur door de algemene vergadering te nemen besluit. De algemene vergadering bepaalt op voorstel van het bestuur op welke wijze en in welke mate de leden gerechtigd zijn tot uitkeringen uit deze reserve (artikel 23 lid 2 van de Statuten van Coöperatieve Telersvereniging ZON).

Onverdeeld resultaat

De winstbestemming 2016 is conform voorstel tot resultaatbestemming 2016 verwerkt. Van het resultaat over 2016 is € 241 uitgekeerd aan leden in verband met ontvangen Energie-investeringsafrek.

Voorstel tot resultaatbestemming 2017

De Algemene ledenvergadering wordt voorgesteld het resultaat na belastingen over 2017 als volgt te bestemmen: een bedrag van € 278 toe te voegen aan de algemene reserves en een bedrag van € 488 uit te keren aan de huidige leden (op basis van ontvangen Energie-investeringsaftrek).

Conform artikel 22 van de statuten dient door de Algemene ledenvergadering een besluit te worden genomen ten aanzien van de resultaatbestemming.

(22) Voorzieningen

	2017	2016
Stand per 1 januari	1.593	2.210
Dotaties	-	8
Onttrekkingen	(180)	(500)
Vrijval	-	(125)
Stand per 31 december	1.413	1.593

De voorziening betreft uitsluitend de voorziening voor latente belastingen. De voorziening voor latente belastingverplichtingen omvat het belastingeffect van de belastbare tijdelijke verschillen tussen commerciële en fiscale winstbepaling.

(23) Schulden aan groepsmaatschappijen

De schulden aan de deelneming betreffen een rekening courant verhouding met de geconsolideerde deelnemingen. Over de schulden wordt geen rente berekend.

Financiële instrumenten

Algemeen

De primaire doelstelling van Telersvereniging ZON is risico’s waar mogelijk te beperken tot een aanvaardbaar niveau. Telersvereniging ZON beschikt enkel over kortlopende vorderingen en kortlopende schulden. De belangrijkste risico’s van deze financiële instrumenten betreffen het kredietrisico en liquiditeitsrisico. Gezien de aandeelhouders verhoudingen met haar dochterondernemingen acht de onderneming het liquiditeitsrisico voor de vennootschap zeer beperkt. Tevens is naar de inschatting van de Telersvereniging ZON het kredietrisico beperkt.

Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen

Fiscale eenheid

Telersvereniging ZON vormt tezamen met haar dochterondernemingen een fiscale eenheid voor de heffing van vennootschapsbelasting. Elk der vennootschappen is volgens de standaardvoorwaarden aansprakelijk voor te betalen belasting van alle bij de fiscale eenheid betrokken vennootschappen.

Afrekening tussen de onderneming en haar dochterondernemingen vindt plaats via de rekening-courant verhoudingen.

De volgende methodiek wordt gehanteerd wat betreft doorbelasting/toerekening van vennootschapsbelasting binnen de fiscale eenheid: aangezien de onderneming de gehele belastinglast draagt, worden alle (latente) belastingen opgenomen op het niveau van de onderneming.

Toepassing artikel 2:403 BW

Telersvereniging ZON heeft een aansprakelijkstelling volgens artikel 2:403 BW afgegeven voor de volgende door haar geconsolideerde deelnemingen: ZON Holding B.V., ZON fruit & vegetables B.V., Sun Berry International B.V., Blueberry World B.V. en Fresh Park Venlo B.V.

Overige resultaten na belastingen

Het saldo van alle baten en lasten van de coöperatie wordt doorberekend aan ZON Holding B.V. Dientengevolge bedraagt het overige resultaat na belastingen nihil.

Personeelskosten en aantal werknemers

Gedurende het boekjaar 2017 bedroeg het gemiddeld aantal werknemers nihil (2016: nihil).

Bezoldiging bestuurders en commissarissen

Aan bezoldigingen met inbegrip van pensioenlasten als bedoeld in artikel 2:383 lid 1 BW, is in het boekjaar ten laste van de coöperatie en groepsmaatschappijen gekomen voor bestuurders en voormalige bestuurders een bedrag van € 146 (2016: € 165).

Honoraria van de accountant

De volgende honoraria van KPMG Accountants N.V. zijn ten laste gebracht van ZON, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, een en ander zoals bedoeld in artikel 2:382a lid 1 en 2 BW.

	KPMG Accountants N.V.	Overige KPMG netwerk	Totaal KPMG 2017	Totaal KPMG 2016
Onderzoek van de jaarrekening	126	-	126	100
Andere controleopdrachten	57	-	57	40
Belastingadviesdiensten	-	143	143	77
Overige dienstverlening	-	-	-	58
	183	143	326	275

De in de tabel vermelde honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2017 (2016) hebben betrekking op de totale honoraria voor het onderzoek van de jaarrekening 2017 (2016), ongeacht of de werkzaamheden al gedurende het boekjaar 2017 (2016) zijn verricht.

Venlo, 6 april 2018

Ondertekening door het Bestuur van de Coöperatieve Telersvereniging ZON U.A.:

G.C. Hoeijmakers S.C. van der Burg

P.J. van Bree W.M.J.A. Gubbels

L.L.A.M. Geurts

Hoofdstuk 3

Overige gegevens

3.1

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: de algemene ledenvergadering van de Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging Zuidoost-Nederland U.A.	Wij zijn onafhankelijk van Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging Zuidoost-Nederland U.A. zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).
Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening	
Ons oordeel Wij hebben de jaarrekening 2017 van Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging Zuidoost-Nederland U.A. (hierna ‘de coöperatie’) te Venlo (hierna ‘de jaarrekening’) gecontroleerd.	Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.
Naar ons oordeel geeft de betreffende jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging Zuidoost-Nederland U.A. per 31 december 2017 en van het resultaat over 2017, in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).	Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie
De jaarrekening bestaat uit: - de geconsolideerde en enkelvoudige balans per 31 december 2017; - de geconsolideerde en enkelvoudige winst-en-verliesrekening over 2017; - het geconsolideerde kasstroomoverzicht over 2017; en - de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.	Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit: - het bestuursverslag; - de overige gegevens. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie: - met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat; - alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist. Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle van de jaarrekening of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720.

Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening. Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening
Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de onderneming in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de coöperatie te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening
Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van de jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij

fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;

- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de coöperatie;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving, en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de/het coöperatie haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om in onze controleverklaring de aandacht te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de/het coöperatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en

de daarin opgenomen toelichtingen; en

- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de groepscontrole. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de groepsonderdelen. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de groepsonderdelen of de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de groepsonderdelen geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Eindhoven, 6 april 2018
KPMG Accountants N.V.

A.J. van Eijk RA

3.2

Statutaire bepaling inzake resultaatbestemming

(artikel 22, statuten)

Blijkt uit de exploitatierekening over enig boekjaar, nadat deze is belast met de door het bestuur noodzakelijk geachte afschrijvingen en voorzieningen, dat een voordelig saldo is behaald, dan kan dit, voorzover dit niet op voorstel van het bestuur door de algemene vergadering wordt toegevoegd aan de reserves als bedoeld in artikel 23 en/of besteed voor het doen van extra afschrijvingen, op voorstel van het bestuur door de algemene vergadering worden bestemd tot uitkering aan de leden. De algemene vergadering bepaalt op voorstel van het

bestuur of, op welke wijze en in welke verhouding de leden gerechtigd zijn tot uitkeringen zoals bedoeld in de vorige zin (artikel 22 lid 1 van de Statuten van Coöperatieve Telersvereniging ZON).

Blijkt uit de exploitatierekening over enig boekjaar dat een nadelig saldo is behaald, dan wordt, tenzij en voor zover de algemene vergadering op voorstel van het bestuur besluit het nadelige saldo van de exploitatierekening geheel of gedeeltelijk te dekken uit de reserves en/of geheel of gedeeltelijk over te schrijven naar de

rekening van het volgende boekjaar, het nadelig saldo of het resterende gedeelte daarvan bij wijze van bijzondere heffing omgeslagen over de leden op zodanige wijze als op voorstel van het bestuur wordt bepaald door de algemene vergadering (artikel 22 lid 3 van de Statuten van Coöperatieve Telersvereniging ZON).

3.3

Samenvatting

De in voorgaande jaren versterkte focus op verkoop via de klok heeft zich in 2017 opnieuw bewezen. Verkoop aan de klok in de wintermaanden van Spaans product speelt in steeds toenemende mate ook een rol in de versterking van de veilingklok van ZON. Begin 2017 heeft ZON daarnaast het marketing- en communicatieplatform “VanEigenBodem.nl” ingericht. Doelstelling hiervan is om het product van de telers op onderscheidende, vernieuwende wijze direct af te zetten bij geselecteerde

klanten. Gemiddeld over het gehele productaanbod is dezelfde productprijs gerealiseerd als vorig jaar.

2017 is net als voorgaande jaren met een positief financieel resultaat afgesloten. Met haar verstevigde balanspositie blijft ZON een stabiel thuis voor haar leden en biedt zekerheid voor haar stakeholders.

Fresh Park Venlo presteert goed als het resultaat van een goede bezettingsgraad. In 2018 worden nieuwe projecten gerealiseerd vanwege de toenemende vraag.

Summary

The greater focus on clock sales initiated in previous years once again proved its worth in 2017. In the winter months, clock sales of Spanish produce are playing an increasing important role in supporting the auction clock activities at ZON. In early 2017, ZON also launched the marketing and communication platform “VanEigenBodem.nl”. The aim of this platform is to market produce directly to selected customers using a unique and innovative approach.

Looking at the average prices across the board for the entire product range, the same prices were achieved as last year. As in previous years, 2017 was closed with positive financial results. With its reinforced balance sheet position, ZON remains a stable base for its members and offers its stakeholders security and certainty.

The high occupancy at Fresh Park Venlo resulted in a good performance. Increasing demand will see the realisation of new projects in 2018.

Zusammenfassung

Der in den letzten Jahren verstärkte Fokus auf Versteigerung hat sich 2017 erneut bewährt. Der Versteigerungsverkauf spanischer Produkte in den Wintermonaten spielt auch eine immer größere Rolle für die Weiterentwicklung der ZON-Versteigerungen. Anfang 2017 startete ZON außerdem die Marketing- und Kommunikationsplattform „VanEigenBodem.nl“. Mithilfe dieser Plattform sollen die Produkte der Erzeuger auf eine neue und besondere Art direkt an ausgewählte Kunden verkauft

werden. Im Durchschnitt des gesamten Produktsortiments wurde derselbe Produktpreis wie im vorherigen Jahr erzielt.

Auch 2017 konnte, wie die vorangegangenen Jahre, mit einem positiven finanziellen Ergebnis abgeschlossen werden. Mit der gefestigten Bilanz bleibt ZON ein stabiles Zuhause für ihre Mitglieder und bietet allen Beteiligten Sicherheit.

Dank der guten Auslastung entwickelt sich auch der Fresh Park Venlo gut. 2018 werden aufgrund zunehmender Nachfrage neue Projekte realisiert.

Resumen

La mayor importancia dada a las ventas por medio del reloj, en los años anteriores, ha vuelto a demostrar su valía, en 2017. Las ventas de productos españoles por medio del reloj, en los meses de invierno, también juegan un papel cada vez más importante en el fortalecimiento del reloj de subastas de ZON. Además, a principios de 2017, ZON puso en marcha la plataforma de marketing y comunicación «VanEigenBodem.nl». El objetivo de ello es vender directamente los productos de los cultivadores, de

manera distintiva e innovadora, a clientes seleccionados. Por término medio, en toda la gama de productos se alcanzó el mismo precio que el año pasado.

Como en años anteriores, el año 2017 se cerró con un resultado financiero positivo. Con su balance general fortalecido, ZON sigue siendo un «hogar» estable para sus miembros y ofrece seguridad a sus accionistas.

Fresh Park Venlo está funcionando bien, como resultado de una buena utilización de capacidades. Dada la creciente demanda, en 2018 se realizarán nuevos proyectos.

Colofon

Koninklijke Coöperatieve Telersvereniging
Zuidoost-Nederland U.A.
Postbus 3200
5902 RE Venlo
Tel. +31 (0)77-323 99 99

Productie
Afdeling Communicatie & PR
ZON Holding BV, Venlo

Redactie en eindredactie
Jos Caubo

Ontwerp en lay-out
Studio Denk, Venlo

Fotografie
Archief ZON, Richard Fieten

Vertalingen
AgroLingua, Venlo

© 2018 ZON

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/
of openbaar gemaakt, door druk, fotokopie, microfilm
of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande
schriftelijke toestemming van de uitgever.

Contact: ZON Holding, Communicatie & PR,
Postbus 3200, 5902 RE Venlo.

Postbus 3200
5902 RE Venlo
Tel. +31 (0)77-323 99 99

www.royalzon.com | office@royalzon.com
www.freshparkvenlo.nl | info@freshparkvenlo.nl
www.sunberryinternational.com | info@sunberryinternational.com